

2010

Bovenbouw havo problematiek

Project in het kader van LD Verbreding - Verdieping

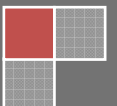
Ruud de Moor Centrum
www.rdmc.nl

Ruud de Moor Centrum / OUNL i.s.m. Orion

Auteurs: J. Klomp
S. Thielen

2 maart 2010

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Vraagstelling en werkwijze	4
1.3 Opbouw van het rapport	5
2 Resultaten literatuuronderzoek	6
2.1 Aard en achtergrond havoproblematiek	6
2.2 Oorzaken havoproblematiek	6
2.2.1 De havoleerling	6
2.2.2 De docent	7
2.2.3 De organisatie	9
2.3 Oplossingen havoproblematiek	10
2.3.1 De havoleerling	10
2.3.2 De docent	10
2.3.3 De organisatie	11
2.4 Conclusies uit het literatuuronderzoek	13
3 Strabrecht College: havoproblematiek en oplossingsrichtingen	15
3.1 De havoleerling	15
3.2 De docent	16
3.3 De organisatie	17
3.4 Conclusies	19
4 Strabrecht College: uitwerking oplossingsrichtingen	20
5 Aanbevelingen / suggesties	23
6 Literatuurlijst	26
Bijlage 1 Profielschets havodocent	27
Bijlage 2 Profielschets havoleerling	28
Bijlage 3 Gespreksverslagen management	29
Bijlage 4 Opdrachtformulieren werkgroepen	40

SAMENVATTING

Bovenbouw havo problematiek

In de praktijk van alledag wordt een aantal problemen gesignaleerd in de bovenbouw havo. Veel leerlingen halen geen diploma of een lager diploma dan ze zouden kunnen halen en een groot aantal leerlingen haalt een diploma met minstens een jaar vertraging. Bijna de helft van de havoleerlingen is minstens één keer blijven zitten. Een andere constatering is dat veel leerlingen minder kennis en vaardigheden opgedaan hebben dan wenselijk wordt geacht. Met andere woorden voor de meeste havoleerlingen is leren moeilijk.

De motivatie van veel leerlingen is gaandeweg vanaf het eerste leerjaar afgenomen. Leerlingen hebben meer interesse in de buitenwereld dan in school. Leerlingen hebben onvoldoende planningsvaardigheden, moeite met zelfstandig werken, een korte concentratieboog, weinig discipline en hun motivatie is gericht op minimale prestaties en op praktisch nut.

Alle nieuwe ontwikkelingen ten spijt moet geconcludeerd worden dat de motivatie en de studievaardigheden niet zijn verbeterd. Leerlingen in de derde klas blijven vaker zitten en het voortijdig schoolverlaten in havo is toegenomen. Ook problemen met de aansluiting van leerjaar 3 en 4 en de aansluiting naar het vervolgonderwijs zijn vergroot.

De problemen in het voortgezet onderwijs en vooral op de havo, waren voor ons de aanleiding meer inzicht te willen krijgen in deze problematiek. Met deze inzichten willen we dan aanbevelingen doen over de wijze waarop binnen het Strabrecht College het beste met havoleerlingen kan worden omgegaan en hoe het pedagogisch-didactisch klimaat verbeterd kan worden.

Het is onduidelijk hoe het best met de leerlingen van de bovenbouw havo kan worden omgegaan om uitval en vertraging te voorkomen. Wij menen niet dat we dit rendementsverlies dan maar voor lief moeten nemen. Daarom stelden wij ons de volgende vraag: welke concrete aanpakken voor de inrichting van het onderwijs kan het Strabrecht College kiezen om een goede overgang binnen de havo te bevorderen?

In dit project willen wij op deze vraag een antwoord formuleren. Onderzocht is wat de havoproblematiek behelst (literatuuronderzoek). Hoe deze problematiek specifiek op het Strabrecht College wordt ervaren (vraaggesprek met het management). Ten slotte doen we aan de hand van onze bevindingen een aantal aanbevelingen om op pedagogisch en didactisch vlak enkele zaken op het Strabrecht College te verbeteren.

Februari 2010
Strabrecht College
J. Klomp
S. Thielen

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Docenten in het Voortgezet Onderwijs staan dagelijks voor de uitdagende taak leerlingen voor te bereiden op de maatschappij van morgen. Het succes van deze taak kan worden afgemeten aan het percentage geslaagden. Het grootste deel van de leerlingen sluit het VO af met een diploma. Op grond van dit gegeven zou je kunnen concluderen dat er niet zoveel aan de hand is met ons onderwijs. Helaas, zo is dat niet. Uit onderzoek blijkt dat minstens 10% van de leerlingen geen diploma haalt en ongeveer 30% van de leerlingen haalt een lager diploma dan ze op grond van hun capaciteiten zouden kunnen halen. Verder is het zo dat een groot aantal leerlingen met minstens een jaar vertraging het diploma haalt. In het havo is minstens 46% één keer blijven zitten. Dit is nog niet het ergste. De meeste leerlingen hebben minder kennis en vaardigheden opgedaan dan men wenselijk acht. Met andere woorden voor de meeste leerlingen is leren moeilijk.

Elke dag worstelen wij, en vele collega's met ons, met de vraag hoe het komt dat leerlingen moeite hebben met de leerstof en hoe wij ze daarbij kunnen helpen zoveel mogelijk op te steken van het onderwijs dat ze wordt aangeboden. Elke dag moeten wij van leerlingen aanhoren dat ze school saai vinden, de leerstof zo moeilijk vinden, ze zo veel tijd moeten besteden aan huiswerk en vaak lage cijfers halen. Elke dag worden ouders geconfronteerd met hun kinderen, die in hun ogen goed hun best doen, gespannen zijn voor toetsen, thuis komen met lage cijfers, gedemotiveerd raken, en liever hun tijd besteden aan andere zaken dan schoolse bezigheden. Elke dag moeten wij als mentoren vernemen dat leerlingen klagen over ongeïnspireerde docenten, die slecht begeleiden, de stof niet goed uitleggen en zich vooral concentreren op leerlingen die niet meedoen. Dit zijn een aantal minder prettige zaken die wij als docent op het Strabrecht College beleven.

De motivatie van leerlingen neemt geleidelijk af nadat ze het VO binnenkomen. (Hofman, Hofman, Dijkstra, Boom & Meeuwisse, 2007) Gaandeweg krijgen leerlingen meer interesse in de buitenwereld dan in school. Leerlingen hebben onvoldoende planningsvaardigheden, moeite met zelfstandig werken, een korte concentratieboog, weinig discipline en hun motivatie is gericht op minimale prestaties en op praktisch nut.

Sinds de Mammoetwet is er veel aandacht voor de 'havo 4-problematiek' en sinds de Tweede Fase voor de 'aansluitingsproblemen onderbouwbovenbouw'.

Alle nieuwe ontwikkelingen ten spijt moet geconcludeerd worden dat de motivatie en de studieveerdigheden niet zijn verbeterd. Leerlingen in de derde klas blijven vaker zitten en het voortijdig schoolverlaten in havo is toegenomen. Ook problemen met aansluiting naar het vervolgonderwijs is vergroot. Van schooluitval na het derde jaar en veelvuldig doubleren in het vierde jaar was reeds sprake ten tijde van de HBS. Ondanks al deze bevindingen gaan de ontwikkelingen in het onderwijs gewoon door. De toekomst zal uitwijzen of nieuwe ontwikkelingen leren leuker maakt en de motivatie van leerlingen zal doen toenemen.

De problemen in het VO en met name op de havo waren voor ons de aanleiding meer inzicht te willen krijgen in deze problematiek. Met deze inzichten willen we dan aanbevelingen doen over de wijze waarop binnen het Strabrecht College het beste met havoleerlingen kan worden omgegaan en hoe het pedagogisch-didactisch klimaat verbeterd kan worden. Het Strabrecht College leidt leerlingen op voor een diploma gymnasium, atheneum, havo of vmbo-t.

1.2 Vraagstelling en werkwijze

De havoproblematiek is al jaren een veelbesproken thema. De tussentijdse uitval op de havo is groot en veel leerlingen lopen vertraging op in de bovenbouw. Het is een landelijk probleem. Leerlingen voelen zich vanwege de hoeveelheid en moeilijkheidsgraad van de stof in het diepe gegooid. Zij beschouwen zichzelf als drenkeling omdat ze ook nog zelfstandig moeten werken en plannen. Docenten geven aan dat ze het gedrag van leerlingen in havo 3 en havo 4 ervaren als afwachtend, afhankelijk, zichzelf overschattend en passief. Het ingewikkelde van havo 3-4-5 is dat zo ongeveer alles tegelijkertijd speelt. Sommige leerlingen voelen zich betrokken, velen zijn meer of minder onverschillig. Voor het ene vak wel, voor het andere vak niet, bij de ene docent wel, bij de andere docent niet; in havo 4 weer anders dan in havo 5. Steeds opnieuw moet de balans tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie gezocht worden. Veelvuldig wordt de motivatie van de leerling als probleem genoemd, gecombineerd met een passieve leerhouding en een gebrekkige studiehouding.

Het is onduidelijk hoe het best met de leerlingen van de bovenbouw havo kan worden omgegaan om uitval en vertraging te voorkomen. Wij menen niet dat we dit rendementsverlies dan maar voor lief moeten nemen. Daarom stelden wij ons de vraag: welke concrete aanpakken voor de inrichting van het onderwijs kan het Strabrecht College kiezen om een goede overgang binnen de havo te bevorderen? In dit project willen wij op deze vraag een antwoord formuleren. Om deze vraag te kunnen beantwoorden hebben we de volgende drie deelvragen geformuleerd.

1 Wat is de havoproblematiek?

Wat is de aard en achtergrond van de problematiek? Wat zijn de oorzaken van en mogelijke oplossingen voor de problematiek? Aan welke pedagogisch-didactische kenmerken zou de leeromgeving van de havoleerling moeten voldoen? Welke kritische succesfactoren spelen daarin een belangrijke rol?

Deze vraag wordt beantwoord met de resultaten van literatuurstudie. Hierbij wordt een beeld gevormd van de havoleerling, de docent en de organisatie van het onderwijs.

2 Wat is de havoproblematiek op het Strabrecht College en wat zijn mogelijke oplossingsrichtingen binnen het Strabrecht College?

Wat is de havoproblematiek? Wat is de oorzaak? Wat zijn de mogelijke oplossingen? Wat zijn de kritische succesfactoren?

Deze vraag wordt beantwoord met de resultaten van gesprekken met management van het Strabrecht College. Hierbij wordt een beeld gevormd van de wijze waarop de havoproblematiek wordt ervaren op het Strabrecht College en aan welke oplossingsrichtingen binnen het Strabrecht College wordt gedacht.

3 Hoe ziet de concrete uitwerking eruit van één of meerdere oplossingsrichtingen die een bijdrage leveren aan het terugdringen van de tussentijdse uitval en de vertraging in de bovenbouw havo op het Strabrecht College?

1.3 Opbouw van het rapport

De opbouw van het rapport is als volgt. In hoofdstuk twee worden de resultaten van de literatuurstudie over de havoproblematiek gepresenteerd. In hoofdstuk drie wordt ingegaan op de havoproblematiek op het Strabrecht College en de mogelijke oplossingsrichtingen binnen het Strabrecht College. In hoofdstuk vier wordt de concrete uitwerking beschreven van één of meerdere oplossingsrichtingen die zijn gekozen binnen het Strabrecht College. In hoofdstuk 5 worden aanbevelingen en suggesties gedaan voor verdere stappen. In hoofdstuk 6 staat de literatuurlijst.

2 RESULTATEN LITERATUURONDERZOEK

Om zicht te krijgen op de havoproblematiek hebben we literatuuronderzoek uitgevoerd. We hebben ons gericht op het vinden van antwoorden op de volgende vragen:

1. Wat is de aard en de achtergrond van de havoproblematiek?
2. Wat zijn de oorzaken van en de mogelijke oplossingen voor de havoproblematiek?
3. Aan welke pedagogisch-didactische kenmerken zou de leeromgeving van de havo-leerling kunnen voldoen?

2.1 Aard en achtergrond havoproblematiek

Uit onderzoek blijkt dat er vaak meer dan één probleem speelt en dat zo ongeveer alles tegelijkertijd speelt. Gebrek aan motivatie bij de leerlingen is de kern van het havoprobleem. Hieraan gerelateerde problemen zijn de passieve studiehouding en leerhouding. Verder wordt de overgang van onderbouw naar bovenbouw genoemd, havo 3 naar 4. Havo-leerlingen missen de vaardigheden om te reflecteren, te plannen en zelfstandig te werken. Daarnaast moeten docenten een andere docerestijl toepassen. Het leeraanbod is te eenzijdig gelet op de leerstijl van leerlingen, te theoretisch en te weinig uitdagend. Leerlingen klagen over ongeïnspireerde leraren, die slecht begeleiden, de stof niet goed uitleggen en zich vooral concentreren op degenen die niet meedoen. De effecten van dit alles zijn slechte cijfers, dubblures en uitval van leerlingen, gedemotiveerde leerlingen en ontmoedigde docenten. (Lindeman, Nierop & Spijkerboer, 2006); (Vermaas, Linden, Gloudemans & Nieuwland, 2007).

2.2 Oorzaken havoproblematiek

De oorzaak van de havoproblematiek ligt in een samenspel van factoren. In ons literatuuronderzoek is gekeken naar factoren die een rol spelen bij de problemen die worden ervaren door de leerling in havo 4, door de docent in havo 4 en door de organisatie en inrichting van het onderwijs in havo 4.

2.2.1 De havo-leerling

Onderzoekers als Vermaas (Vermaas et al., 2007), Jolles (Jolles, 2007) en Michels (Michels, 2006) noemen de volgende factoren die een rol spelen bij de problemen die de leerling ervaart in havo 4:

- Leerlingen zijn over het algemeen intelligent, creatief, actief en sociaal;
- Leerlingen hebben meer interesse in de buitenwereld dan in school;
- De veranderende houding van (veel) leerlingen (buitenschoolse activiteiten worden nog belangrijker voor leerlingen, de school raakt op de achtergrond);
- Leerlingen beschouwen school als saai en zien niet echt een doel om voor te werken (leerlingen zijn slecht gemotiveerd, kiezen de gemakkelijkste weg, doen alles op het laatste moment en zien nauwelijks verband tussen hun werkzaamheden en het latere eindexamen en een eventuele vervolgopleiding);
- De motivatie van leerlingen is gericht op minimale prestaties en op praktisch nut;
- Leerlingen beschikken over onvoldoende planningsvaardigheden en vertonen uitstelgedrag;
- Leerlingen hebben moeite met zelfstandig werken;
- Leerlingen hebben een korte concentratieboog;

- Leerlingen hebben weinig discipline (uitstelgedrag);
- Leerlingen behalen lage cijfers;
- Leerlingen hebben moeite om te reflecteren;
- Leerlingen hebben onvoldoende zicht op de inhoud van de vakken in de bovenbouw;
- De leerlingen vormen een heterogene groep, door instroom vanuit havo 3, het vmbo en het vwo zijn er niveauverschillen.

Leerlingen zijn gevoelig voor groepswerking en hebben veel activiteiten naast school(werk). De leerlingen zelf bevestigen het beeld dat ze weinig gemotiveerd zijn, zich slechts korte tijd kunnen concentreren en last hebben van uitstelgedrag. Ze beschouwen school als saai en geven aan dat ze in havo 4 geen concreet doel hebben om voor te werken.

2.2.2 De docent

Welke factoren spelen een rol bij de problemen die de docent ervaart in havo 4? Volgens Vermaas et al. (2007) spelen de volgende factoren een belangrijke rol bij de problemen die de docent ervaart in havo 4:

- De docent is meer vakgericht, minder leerling-gericht

De onderbouw is een verlengde van de basisschool, terwijl de bovenbouw de voorbereiding is op het hbo. De bovenbouwdocenten werken toe naar het eindexamen en hebben de plicht de leerlingen hierop goed voor te bereiden. Docenten voelen de noodzaak het programma af te werken en zijn sterk vakgericht bezig. Havoleerlingen blijken meer dan vwo-leerlingen groot belang te hechten aan de relatie met de docent. Met name in havo 4 werken de leerlingen voor de docent. (Michels, 2006). Docenten op een scholengemeenschap geven vaak de voorkeur aan vwo-scholieren. Tegenover hen kunnen ze gewoon hun hoorcollege afsteken, met havoleerlingen gaat dat niet.

- De docent is onvoldoende ingespeeld op de specifieke leerstijlen van havoleerlingen

Docenten zijn onvoldoende ingespeeld op de specifieke leerstijlen van havoleerlingen. Havoleerlingen zijn meer beslissers en doeners dan denkers. Het leeraanbod moet niet te eenzijdig zijn en moet aansluiten bij de verschillende wijzen waarop leerlingen leren. (Michels, 2006) Scholen kunnen beter aparte lesmethodes voor de havo gebruiken, in plaats van afgeleid materiaal van het atheneum te gebruiken, zoals nu nog veel gebeurt. Dit is het zogenaamde theezakjesmodel: wat op het vwo wordt gedaan, doet de havo iets minder: dezelfde stof en toetsen, maar dan een lichtere variant. (Meijs, 2008) Docenten lopen hierbij tegen het probleem aan dat de gebruikte methode vaak te abstract is en daardoor de havoleerling niet aanspreekt. Docenten moeten de wijze van lesgeven en de lesstof beter afstemmen op de belevingswereld van de havoleerling. Het onderwijs is vaak te theoretisch en abstract en biedt weinig uitdaging.

- Werkvormen

De oudste en meest traditionele didactische werkvormen zijn doceren en het onderwijsleergesprek. Veel docenten hanteren nog steeds deze traditionele werkvormen. Het uitgangspunt moet zijn een manier te vinden om het leren in de klas zo te organiseren dat leerlingen zoveel mogelijk leren. Om dit te bereiken zullen docenten ook andere werkvormen in moeten zetten. Afhankelijk van het lesonderwerp en de doelen die

aan een les verbonden zijn, kan de docent andere werkvormen hanteren, bv. groepswork, duowork, coöperatief leren, begeleid zelfstandig leren.

- Wijze van lesgeven

Alleen hoorcolleges afsteken bij havoleerlingen gaat niet. Om de aandacht vast te houden dient er afwisselender les te worden gegeven. Geregeld in groepjes werken, pauzes inlassen, houden de aandacht er beter bij. Maak de lessen praktischer, stel continu de vraag hoe kan ik de theorie vertalen naar de situatie van alledag. (Michels, 2006). Te veel van dezelfde werkvorm maakt het saai. Breng variatie aan.

- Activerende didactiek

Hoe krijg ik mijn leerlingen serieus aan het werk? Ze luisteren niet naar elkaar. Hoe kan ik ze écht laten samenwerken? Hoe leer ik mijn leerlingen verantwoordelijkheid te nemen? Iedere docent heeft ermee te maken: de rol van de docent verandert, de didactiek verandert, de school verandert. Nog te weinig docenten dragen creatieve oplossingen aan om de leerling een uitdagende lesinhoud en leeromgeving te bieden. Activerende didactiek verbetert de didactische- en begeleidingsvaardigheden van docenten. Docenten zullen zich meer gaan richten op het activeren en motiveren van leerlingen en op het verhogen van zelfstandigheid en sociale vaardigheden van hun leerlingen.

- Begeleiding naar zelfstandig werken en plannen

Docenten in de bovenbouw verwachten vaak meer dan waartoe de leerling in staat is. De verwachting dient wel realistisch te zijn. Hersenonderzoek toont aan dat de cognitieve ontwikkeling leerlingen niet in staat stelt in havo 3 en havo 4 te plannen en zelfstandig te werken. (Jolles, 2007) De havoleerling verwacht begeleid te worden in de ontwikkeling naar zelfstandig werken en zelfstandig plannen. Leerlingen moeten stapsgewijs worden voorbereid op het zelfstandig werken in de tweede fase. Docenten moeten speciaal gemotiveerd zijn voor de havo om de leerlingen in deze ontwikkeling te begeleiden. De functie van studiewijzers en hoe die gehanteerd moeten worden is voor leerlingen niet altijd duidelijk. Docenten passen studiewijzers niet consequent toe.

- Een goede docent volgens de havoleerling

Tot slot het beeld van een goede docent volgens de havoleerling. Een goede docent kan orde houden, is consequent en streng als het moet. Een goede docent heeft gevoel voor humor, legt duidelijk uit en is enthousiast over zijn vak. Een goede docent is betrokken bij de leerlingen en heeft respect voor de leerling. Een goede docent besteedt aandacht aan het beantwoorden van vragen van leerlingen.

2.2.3 De organisatie

Welke factoren spelen een rol bij de problemen die de organisatie ervaart in havo 4? Volgens Vermaas et al. (2007) spelen de volgende factoren een belangrijke rol bij de problemen die worden ervaren bij de organisatie en de inrichting van het onderwijs in havo 4:

- De overgang van havo 3 naar havo 4 is organisatorisch te groot

Er is een te groot verschil tussen de werkwijze in havo 3 en havo 4. In havo 4 worden aan de leerlingen op het gebied van zelfstandig werken en planningsvaardigheden hogere eisen gesteld. De overgang van vaker kleine proefwerken / overhoringen naar enkele intensieve toetsen in testweken is voor veel leerlingen te groot. Er zijn veel nieuwe vakken en nieuwe docenten. Te groot verschil in opzet en invulling van methodes. In de onderbouw ligt te veel de nadruk op uit het hoofd leren en minder op inzicht en plannen.

- De moeilijkheidsgraad op havo 4 neemt toe

De leerlingen hebben de eerste drie jaar van de havo met weinig moeite gehaald. Door de hogere eisen in havo 4 is dit niet meer vanzelfsprekend. De leerstof in de bovenbouw is vaak moeilijker, meer abstract en diepgaander. De stof in havo 1 tot en met 3 is minder en makkelijker. Deze overgang wordt door leerlingen als abrupt ervaren.

- Het ontbreekt de havo aan een heldere eigen identiteit

De stof op vwo is niet veel anders dan op havo. De havo wordt toch vaak gezien als een slap aftreksel van het vwo. Havisten hebben echter 'maar' twee jaar. Hierdoor hebben ze een vol rooster en lange lesdagen. Dat werkt vooral in de vierde klas demotiverend en leidt tot zittenblijven of uitval. Havodocenten geven vaak liever les aan het vwo en de boeken zijn geregeld afgeleid van vwo-methodes.

- Grote klassen

Door de grote klassen is het moeilijk in te spelen op de behoeften van de leerlingen. De overgang van een vertrouwde klas naar een anonieme groep is groot. Verder verschillen de leerlingen in de havo in de mate van volwassenheid. Doordat de klassen groot zijn is het moeilijk in te spelen op de behoeften van de leerlingen. Ook vormen grote klassen een obstakel voor leerlingen om zich goed te kunnen concentreren (Jolles, 2007)

2.3 Oplossingen havoproblematiek

Er worden vele oplossingen genoemd voor de havoproblematiek. In ons literatuuronderzoek is gekeken naar oplossingen die betrekking hebben op de leerling in havo 4, op de docent in havo 4 en op de organisatie en inrichting van het onderwijs in havo 4.

2.3.1 De havoleerling

Oplossing op leerling-niveau op het vlak van de pedagogische en didactische benadering van leerlingen.

- Leerlingen actiever laten werken, activerende didactiek (projecten, andere werkvormen, vakkenintegratie);
- Leerlingen leren reflecteren op zichzelf, ontwikkelen van een doorlopende leerlijn reflectieve vaardigheden;
- Afwisseling in lessen en opdrachten, meer differentiatie;
- Versterking van het mentoraat (meer en directere begeleiding met als doel meer grip te krijgen op de motivatie), de havo-identiteit en de betrokkenheid van ouders en leerlingen;
- De leeromgeving contextrijker en betekenisvoller (waaronder stages) maken;
- Leerlingen leren plannen, ontwikkelen van een doorlopende leerlijn planningsvaardigheden;
- Ontwikkelen van een doorlopende leerlijn zelfstandig werken;
- Ontwikkelen van een doorlopende leerlijn keuzevaardigheden;
- Betere aansluiting van de didactiek op de havoleerling (d.w.z. meer rekening houden met leerstijlen van leerlingen in de lesstof en in de organisatie van het onderwijs);
- Meer structuur bieden;
- Meer duidelijkheid scheppen over verantwoordelijkheden;
- De leerlingen positief benaderen;
- Duidelijker het gesprek met leerlingen aangaan;
- Leerlingen belonen en prikkels creëren zodat ze boven hun minimumniveau gaan werken.

2.3.2 De docent

Vermaas et al. (2007) noemen op het niveau van de docent en de interactie met de leerling de volgende mogelijke oplossingen:

- Samenwerking tussen docenten vergroten

Het betreft hier interne uitwisseling, maar ook uitwisseling met docenten hbo.

De secties zouden meer informatie kunnen uitwisselen over de werkwijzen in klas 3 en de bovenbouwdocenten kunnen contacten leggen met docenten hbo. (Asselt, 2006).

- De aanpak van het onderwijs moet anders: didactiek, vormgeving en aanbod

De aanpak van het onderwijs moet anders. Lesstof zou anders aangeboden moeten worden. Aanbevolen wordt de lesstof minder vakgebonden en meer vakoverstijgend, thematisch te maken. Daarbij zou gebruik gemaakt moeten worden van verschillende werkvormen. Daarnaast is het van belang meer structuur aan te brengen, de les toe te

spitsen op de leer- en werkhouding van de havoleerling en de leerlingen te begeleiden van docentsturing naar zelfstandigheid. Verder is het van belang meer aan te sluiten bij de belevingswereld van de leerlingen en in te spelen op de verschillende leerstijlen van de leerlingen.

Docenten kunnen worden gecoacht op klassenmanagement en kunnen worden getraind op het gebied van leerstijlen, inzichten verwerven in alternatieven van lesinrichting, groepsdynamica, leren coachen en feedback geven aan leerlingen. Scholing en training is een belangrijk aspect bij het oplossen van de problemen op het niveau van de docent.

- Verbeter de relatie met de leerling

Gemotiveerde docenten die het sociale aspect van het havo-onderwijs willen en kunnen vormgeven. Betrokkenheid met en (meer) tijd (geven) voor contacten met individuele leerlingen. Het gesprek aangaan met de leerling om het doel van de docent en dat van de leerling bij elkaar te brengen.

2.3.3 De organisatie

Oplossingen op het niveau van de organisatie/inrichting van het onderwijs hebben betrekking op:

- Sectorindeling veranderen (verticaliseren)

Om de havo een eigen identiteit te geven moeten scholen bovendien een eigen managementteam instellen voor de havo. Om de havo een duidelijker eigen gezicht te geven en meer recht te kunnen doen aan de eigenheid van de havoleerling ligt het voor de hand de oplossing te zoeken in het ontwikkelen van een meer leerlinggerichte aanpak. In deze aanpak dient aandacht te worden besteed aan een geleide(lijke) ontwikkeling van de leerling naar zelfstandig werken en plannen. Daarnaast zal er beter ingespeeld moeten worden op de diverse leerstijlen van leerlingen. Verder dient de leeromgeving meer afgestemd te worden op de belevingswereld van de leerlingen. Haal de buitenwereld binnen, bijvoorbeeld door middel van projecten in bedrijven of werken met praktijksimulaties.

Docenten zullen affiniteit moeten hebben met de havoleerling en de bovenbeschreven aanpak en zich in die zin willen ontwikkelen.

- De lesstof meer richten op het 'doen'

Maak van de havo een voorbereiding op het professionele beroepsonderwijs. Bied vakken in hun samenhang met elkaar aan. Het bewaken van de leerlijn is hierbij belangrijk. Haal de buitenwereld binnen. (Lindeman et al., 2006). Eigen onderwijsmethode met een eigen didactiek en een aangepaste versie van de Tweede Fase, waarin het mogelijk is om havoleerlingen stapsgewijs te laten wennen aan meer zelfstandigheid. De havo wordt vaak gezien als een slap aftreksel van het vwo. Dat werkt vooral in de vierde klas demotiverend en leidt tot zittenblijven of uitval. Havodocenten geven vaak liever les aan het vwo en de boeken zijn geregeld afgeleid van vwo-methodes.

- De jaarindeling van havo 3 identiek maken aan die van de Tweede Fase

Creëren van een sector havo 3-4-5. Meer onderling overleg en afstemming tussen havo 3 en de Tweede Fase. Laat derdeklassers meedoen aan testweken, dan leren ze werken voor een snelle opeenvolging van toetsen.

- Investeer in de relatie met de leerling

Leerlingen waarderen het als er met hen gesproken wordt. Kleinere klassen vergroten de mogelijkheid om echt in contact te treden met de leerlingen. Betere roosters, zonder veel tussenuren, worden door leerlingen gewaardeerd. Verder is het variëren in werkvormen van belang. Werken in kleine groepen helpt de havist. Zorg voor kleine klassen in 4 en 5 havo. De onderzoekers komen met meer adviezen. Kleinere havoklassen bevorderen het contact tussen leerlingen en docent. Praat met de leerlingen, zowel informeel als ook via bijvoorbeeld klankbordgroepen. Versterk het mentoraat, geef de leerlingen dezelfde mentor in klas 4 en 5. De docent moet affiniteit hebben met de havoleerling. Docenten die interesse hebben in de havoleerling en goed contact hebben met die leerlingen verhogen de motivatie en het enthousiasme.

2.4 Conclusies uit het literatuuronderzoek

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat de havoproblematiek een complexe zaak is.

Veel havoleerlingen ervaren de school en leren als saai, zij kunnen zich moeilijk motiveren. De school wordt vooral gewaardeerd voor de sociale contacten. De daadwerkelijke prestaties vallen dan ook vaak tegen. De havoleerling hecht veel belang aan een goede relatie met de docent. De aard en niveau van opdrachten in lessen en methodes stellen de havoleerling vaak voor problemen door een te hoog theoretisch gehalte, terwijl de havoleerling meer praktisch is ingesteld. De havoleerling vraagt om een andere didactische benadering dan de vwo-leerling. Daarnaast is de samenstelling van een havoklas vaak heterogeen. De leerlingen verschillen vaak in leeftijd, ontwikkeling en niveau. Dit veroorzaakt een klassendynamiek die specifieke eisen stelt aan klassenmanagement. Tenslotte wordt geconstateerd dat het de havo ontbreekt aan een heldere eigen identiteit. Verder wordt de grote klas als oorzaak genoemd.

De docent in de bovenbouw is in het algemeen meer vakgericht dan leerlinggericht. Hij moet de leerling voorbereiden op het examen. Hij is onvoldoende ingespeeld op de specifieke leerstijlen van havoleerlingen. De uitsluitend klassikale, frontale wijze van lesgeven sluit niet meer aan bij de wijze waarop de havoleerling gemotiveerd wordt om mee te doen in de les. De docent heeft hoge verwachtingen van de leerling als het gaat om plannen en zelfstandig werken. Veel leerlingen kunnen niet aan deze verwachtingen voldoen. Uit onderzoek blijkt de hersenen in deze levensfase nog volop in ontwikkeling zijn.

Centraal in de literatuur staat de constatering dat de aansluitingsproblematiek tussen havo 3 en havo 4 met name wordt veroorzaakt door de grote overgang tussen havo 3 en havo 4. De havoleerling moet in twee jaar worden klaargestoomd voor de zelfstandige werkwijze van het hbo, terwijl uit hersenonderzoek blijkt dat de capaciteiten om te plannen en zelfstandig te werken in deze periode nog volop in ontwikkeling zijn. Het grote struikelblok voor de leerlingen zijn vooral de toegenomen eisen in de bovenbouw op het gebied van planningsvaardigheden en zelfstandig werken. Daarnaast wordt de toegenomen moeilijkheidsgraad van de lesstof in de bovenbouw als struikelblok genoemd. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat alleen een andere onderwijsaanpak en andere houding van docenten de oplossing kan zijn voor het verkleinen van de overgang tussen havo 3 en havo 4. Centraal hierin staat de pleidooi voor een meer leerlinggerichte onderwijsaanpak. Alleen zo kan de frustratie bij zowel leerlingen als docenten worden teruggedrongen.

Er worden meerdere oplossingen voorgesteld. Duidelijk blijkt dat de wijze waarop de lessen worden ingericht en de docent lesgeeft grote invloed heeft op de motivatie van de leerling. Er worden een aantal aspecten genoemd waarmee bij het lesgeven rekening gehouden moet worden. Zo blijken de sociale aspecten in de havo van groot belang te zijn: leerlingen zijn gevoelig voor het groepsproces en hechten veel waarde aan de relatie met de docent. Daarnaast is de concentratieboog bij leerlingen kort. Bij de grootte van de klassen en bij de inrichting van de lessen moet hiermee dan ook rekening worden gehouden. Verder hebben de leerlingen moeite om te reflecteren, waardoor hier voor de docent een belangrijke taak is weggelegd. Tenslotte moet de inrichting van de lessen uitdagender zijn door de vakken meer in samenhang aan te bieden. Bij de keuze van de lesstof moet meer rekening worden gehouden met wat er in de buitenwereld voor de leerling van belang is. Van belang is verder dat de havist meer een doener is dan een denker. Er dient meer rekening te worden gehouden met de leerstijlen van de leerling in de lesstof en in de organisatie van het onderwijs. Leerlingen zouden uitgedaagd moeten worden actiever te werken door de toepassing van afwisselende werkvormen in de klas. Meer afwisseling in lessen en opdrachten, meer differentiatie kan ervaren saaiheid verminderen. Leerlingen moeten geprikkeld en beloond worden om boven het minimumniveau te gaan werken.

Daarnaast wordt gepleit voor een onderwijsmethode die een geleidelijke zelfstandigheid introduceert en de leerling planmatig leert werken. Een havoleerling heeft behoefte aan een duidelijke structuur en helderheid over de verantwoordelijkheden. Verder komt de behoefte aan begeleiding en inspiratie van vanuit docenten naar voren. Leerlingen hebben sturing en begeleiding nodig in het leerproces.

Daarnaast wordt het belang benadrukt van echte communicatie met pubers. Tijd en aandacht van docenten voor individuele leerlingen is belangrijk. Door het versterken van het mentoraat kan meer en directere begeleid worden met als doel meer grip te krijgen op de motivatie van de leerling.

Ook wordt gepleit voor een eigen identiteit van de havo, zowel qua didactiek als qua eindtermen en management. Er wordt gepleit voor een nadrukkelijker invulling van de havo als voorbereiding op het hbo. Leerlijnen op schoolniveau waarbij de verschillen tussen havoleerlingen en vwo-leerlingen worden gehonoreerd. Hierbij dient ook de voorbereiding op het vervolgonderwijs te worden meegenomen. De havist moet voldoende toegerust zijn om in het vervolgonderwijs op het hbo mee te kunnen draaien.

3 STRABRECHT COLLEGE: HAVOPROBLEMATIEK EN OPLOSSINGSRICHTINGEN

Het Strabrecht College leidt leerlingen op voor een diploma gymnasium, atheneum, havo of vmbo-t. De school telt ruim 1850 leerlingen. De organisatie is ingedeeld in vier sectoren. In elke sector werkt een team van 35 docenten. De sector wordt geleid door de sectorleider en de adjunct-sectorleider. De indeling is als volgt:

- sector 1 is de brugklas;
- sector 2 is vmbo-t klas 2, 3 4;
- sector 3 is havo, atheneum en gymnasium klas 2 en 3;
- sector 4 is de bovenbouw van havo en vwo.

Het Strabrecht College is een school, waar leerlingen niet alleen een degelijke opleiding krijgen die goed aansluit bij het vervolgonderwijs, maar waar zij ook mensen ontmoeten met diverse levensbeschouwelijke achtergronden. Een plaats waar leerlingen nadenken over en zich betrokken voelen bij maatschappelijke ontwikkelingen. Het Strabrecht College is een school waar aandacht is voor het individu en waar leerlingen verantwoordelijkheid krijgen. Een actieve school met leerlingen die deelnemen aan tal van activiteiten die hun ontwikkeling bevorderen.

Het Strabrecht College wil zijn leerlingen een inspirerende studieomgeving bieden, waarin ze onder de deskundige begeleiding van docenten en andere personeelsleden worden uitgedaagd om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Er is in ruime mate aandacht voor de behoefte en mogelijkheden van de individuele leerling. Er wordt binnen de school gekozen voor onderwijsconcepten en werkvormen die een actieve en zelfstandige studiehouding bij de leerlingen bevorderen. Bij het 'leren' gaat het nadrukkelijk niet alleen om kennisverwerving, maar ook om het verwerven van vaardigheden en competenties die aansluiten bij en voorbereiden op de praktijk. Dat betekent dat er voldoende aandacht is voor het aanleren van competenties als samenwerken, plannen en organiseren, communiceren, analyseren en het oplossen van problemen. Belangrijk is dat vakgebieden waar mogelijk en zinvol in samenhang worden aangeboden teneinde daarmee het onderwijs realistischer, praktischer en aantrekkelijker te maken. Bij de vormgeving van zijn onderwijs, zoekt het Strabrecht College aansluiting bij het onderwijs van de toeleverende scholen en vervolgopleidingen. (Bron: Schoolgids)

Op het Strabrecht College zijn gesprekken gevoerd met de directie en met de sectorleiders van sector 3 en 4. Het doel van deze gesprekken is een beeld te krijgen van hun visie op de havoproblematiek op het Strabrecht College en de mogelijke oplossingsrichtingen die zij zien binnen het Strabrecht College.

Op basis van die gesprekken hebben wij ons een beeld gevormd hoe het management tegen de havoproblematiek op het Strabrecht College aankijkt en welke oplossingsrichtingen wij voor het Strabrecht College wenselijk vinden. Hierbij is wederom uitgegaan van de driehoek leerling – docent - organisatie. De resultaten zijn hieronder samengevat. De verslagen van de gesprekken zijn opgenomen in de bijlage.

3.1 De havoleerling

In sector 3 van het Strabrecht College is vanuit een werkgroep invoering kleinere teams een profielschets opgesteld van een havoleerling (zie bijlage).

- Er leeft onder de havoleerling een zesjescultuur. De populatie bestaat grotendeels uit middelmatige tot matige leerlingen, er zijn weinig excellerende leerlingen. De instroom op havo bestaat voor de helft uit leerlingen met een vmbo-advies.
- Als je leerlingen een keuze aanbiedt die dicht bij de belevingswereld van die leerling staat, dan is dat stimulerend voor de leerling. Leerlingen moet je daarom meer keuzeruimte geven met een praktische invulling, veel doe-opdrachten.
- Stel leerlingen in staat zelfstandig te werken en laat ze zelf beslissingen nemen.
- De problematiek van de leerlingen wordt steeds groter: diverse etiketjes als adhd, pdd-nos, autisme, enz. De tijd om hieraan adequaat aandacht te besteden is beperkt. Er komen steeds meer probleemleerlingen, leerlingen die geïndiceerd zijn en de problematiek wordt ook steeds meer divers.
- Het probleem bij de havoleerlingen is het gebrek aan motivatie. Leerlingen vinden de lessen saai, vertonen lamheid. School is niet zo belangrijk. De puberteit is grotendeels verschoven van de bovenbouw naar de onderbouw.
- Het gebrek aan motivatie is geen onwil van de leerlingen, maar heeft vooral te maken met het gegeven dat school en docenten veel van leerlingen verwachten. Leerlingen geven zelf vaak aan dat er veel van hen wordt verwacht: ze moeten zelfstandig kunnen werken en plannings kunnen maken en hanteren. Leerlingen geven aan dit moeilijk te vinden.
- Van de leerlingen in deze tijd kun je niet verwachten dat ze elke les weer volop aandacht opbrengen voor een docent die uitsluitend vakgericht bezig is. De leerlingen hebben een korte spanningsboog.
- Leerlingen ervaren piekdrukke omdat plannings niet op elkaar zijn afgestemd.
- Het onvermogen tot plannen speelt een grote rol in de motivatieprobleem.
- Havoleerlingen vinden het sociale aspect erg belangrijk. Veel samenwerken is een succesfactor bij dit type leerling en zou winst opleveren voor de havo.
- Leerlingen zijn plattelandsleerlingen en hebben weinig moeite met het accepteren van gezag, maar tegelijkertijd is de problematiek erg stedelijk door de zware psychosociale problematiek bij veel leerlingen. Dit vraagt veel aandacht .
- Verder wordt geconstateerd dat in toenemende mate leerlingen gebaat zijn bij structuur en "rust in de tent". Rust in de klas, maar ook op de gang is cruciaal. Dit betekent kritisch kijken naar alles wat we doen. Is dat allemaal wel nodig? We moeten ons opnieuw afvragen wat het doel is van datgene wat we doen.
- Het pedagogisch-didactisch klimaat is belangrijk. Het pedagogische aspect prevaleert. M.a.w. de school zou het pedagogisch klimaat als uitgangspunt moeten nemen. Afgelopen schooljaar is geprobeerd een profiel te schetsen voor de onderbouw leerling dat doorgetrokken kan worden naar de bovenbouw. Je komt dan uit op een type leerling dat onder andere gebaat is bij minder theoretisch en meer praktisch onderwijs.

3.2 De docent

In sector 3 van het Strabrecht College is vanuit een werkgroep invoering kleinere teams een profielschets opgesteld van een havodocent (zie bijlage).

- Veel docenten voelen aan wat havoleerlingen aankunnen. Neemt niet weg dat er ook docenten zijn die geen affiniteit hebben met havoleerlingen.
- Er is geen/te weinig contact tussen de VO-docent en de HBO-docent. Dit zou meer aandacht moeten krijgen.
- De sectorleider heeft weinig tijd voor coaching van docenten.
- Het lesaanbod is saai en niet attractief. Veel docenten houden vast aan het klassieke lesaanbod en de klassieke wijze van lesgeven.
- Docenten zouden zich aan moeten passen aan de leerlingen. Docenten zouden dan ook meer dwarsverbanden moeten leggen tussen disciplines zodat de leerling zijn kennis kan vergroten en inzicht krijgt doordat hij de verbanden ziet. Meer dwarsverbanden zou ook betekenen dat er meer afstemming is in de plannings.

- Docenten dienen affiniteit te hebben met de doelgroep. Docenten moeten weten en aanvoelen wat een havoleerling bezighoudt en wat hij aankan. Leerlingen hebben recht op meer dan ze nu krijgen.
- De leerling zou meer centraal moeten staan in het aangeboden onderwijs.
- Er moet veel variatie zijn in werkvormen (projecten, pgo), de stof zou meer op de beroepspraktijk gericht moeten worden waarbij duidelijk de link met de buitenwereld wordt gelegd.
- Docenten zouden op basis van affiniteit met de leerlingen de keuze kunnen maken voor de havo.
- De leerling legt een scheiding tussen school en samenleving en de school vormt een deel van het probleem door zelf die scheiding in stand te houden.
- Voor een goed pedagogisch klimaat zijn de volgende factoren van belang: de docent kiest voor de doelgroep, de docent heeft goed contact met de leerlingen, de docent weet hoe je met de havoleerling werkt. Dit is niet eenvoudig en het is een groeiproces voor de docenten en de school.
- De relatie leerling mentor zou een meer langdurige relatie moeten worden.
- Leerlingen doen ook iets voor de docent. Leerling functioneert op een redelijk hoog cognitief niveau, zoekt meer de praktische kant en minder de kennis van de vraag die gesteld wordt. De praktische invulling moet ook snel te pakken zijn. Neemt niet weg dat leerlingen zich wel ontwikkelen.
- Als docent moet je niet stilstaan. Leerlingen zijn veranderd (digitale leerling), vakken zijn veranderd en de maatschappij is veranderd. Als je als docent daar geen oog voor hebt, heb je een probleem. Een docent die vele jaren voor de klas staat zal ook moeten blijven veranderen.
- Er moet een docentprofiel geschetst worden. De verdeling van docenturen moet zodanig geschieden dat je een havodocent en een vwo-docent krijgt. Dit hoeft geen strikte scheiding te zijn, maar wel een scheiding op affiniteit en vermogen om met de leerling om te gaan.

3.3 De organisatie

- Sectorleider moet meer tijd kunnen besteden aan docenten/mentoren en leerlingen/ouders. Daarvoor is nu te weinig tijd.
- Een belangrijke factor is het mentoraat. Er zou meer gekeken moeten worden naar de kwaliteit van de mentor, dan naar beschikbaarheid van docenten voor een mentoraat. Het mentoraat zal verbeterd en steviger verankerd moeten worden. Mentoren zouden moeten meeverhuizen met de leerlingen door een tweejarig havomentoraat en een driejarig vwo-mentoraat.
- Het beleid van de directie voor de sectorleiding wringt met de eisen die aan de sectorleiding worden gesteld door de problematiek die onder havoleerlingen heerst. De sectorleiding zou meer aandacht aan de leerlingen moeten kunnen besteden. Vanuit de directie wordt de tijd hiervoor beleidsmatig klein gehouden.
- Kleinere teams bestaan in feite al en dat is een goede zaak. In een aantal gevallen worden problemenleerlingen al separaat besproken met de betrokken vakdocenten.
- Determinatie aan de voorkant is ruim geweest. Het Strabrecht College zal heel goed moeten kijken naar opstroom- en afstroomgegevens. Een minder ruimhartige determinatie zou na drie jaar de eerste verbeterde resultaten moeten laten zien in de havobovenbouw. Het scharnierpunt van determinatie ligt niet bij de overgang van klas 3 naar 4, maar eerder van klas 2 naar 3. Een leerling die in havo 3 komt, zou in principe met een havodiploma de school moeten verlaten.

- Een nieuwe aanpak van het onderwijsproces is nodig. In die aanpak moet de leerling centraal staan en niet de huidige organisatie met 'gebouw met lokalen, docenten en roosters'.
- De vakgerichte lessen gericht op de vakdisciplines zouden losgelaten moeten worden en ingeruild moeten worden tegen modulaire onderwijs. Leerlingen zouden dan langere tijd ondergedompeld moeten worden in stof waarbij de buitenwereld naar binnen wordt gehaald. Het leren buiten de school neemt hierin een belangrijke plaats in. Binnen het modulaire aanbod moeten de dwarsverbanden tussen de vakdisciplines afgedekt worden.
- Het meerjarenbeleidplan (Masterplan) bevat een oriëntatie op de organisatie en de koers van de organisatie op hoog abstractie niveau. Er dient een concreet totaalconcept, bottom-up benadering, uitgewerkt te worden voordat de invoering kan plaatsvinden.
- De focus van de organisatie moet liggen op verandering. Hiervoor is daadkracht en visie nodig. Primair moet worden gekeken naar het belang van de leerling. Dat belang moet worden gediend. Hierin moeten duidelijke keuzes worden gemaakt. De leerling moet centraal staan en niet de huidige organisatie.
- De sleutel van de oplossing van de havoproblematiek ligt bij de docenten en de leerlingen. Schoolbreed zou moeten worden samengewerkt aan een goed doortimmerd masterplan. Het belang van de leerling moet in de onderwijsaanpak centraal staan en de organisatie dient zich hierop aan te passen.
- De havoproblematiek op het Strabrecht College is gediend met een ontwikkeling van de havo naar een zelfstandige organisatorisch eenheid. De toenemende problemen zouden daarmee beter aangepakt kunnen worden.
- Als het Strabrecht College tot kleinere teams komt (op dit moment wordt hierover een beeld gevormd) creëer je een kleinere groep docenten op een groep leerlingen. Doen zich dan problemen voor, gebeurt er iets, dan zit je er als team direct op. De havo-leerling voelt zich graag gekend. Deze ontwikkeling speelt daarop in.
- Het onderwijs op de havo zou zodanig ingericht moeten worden dat er praktisch georiënteerd onderwijs ontstaat met veel variatie in werkvormen.
- Versterken van het mentoraat. De begeleidingsstructuur van de mentoren in havo 4 zou versterkt mogen worden.
- De havo zou een eigen smoel moeten krijgen en geen aftreksel meer moeten zijn van het vwo. Daarmee zou de havo een positieve 'echte' keuze worden en geen negatieve keuze zoals dat nu het geval is.
- De werkwijze naar het diploma zou meer praktisch moeten worden en meer gericht moeten worden op directe toepasbaarheid van het geleerde, op de vaardigheid van samenwerken, en op de bruikbaarheid en nut van de stof. Er zou meer aandacht moeten zijn voor groepswork als werkvorm. (Coöperatief leren). De havo zou zich meer moeten richten op het hbo en op het werk na de opleiding later en op de samenleving. Daar doe je de havo voor.
- De nadruk in het programma van de onderbouw zou moeten komen liggen op vaardigheden, kennis en discipline. Denk daarbij aan leren 'leren', leren samenwerken en een algemene vorming voor het functioneren in de maatschappij. Na de onderbouw start het examenprogramma. Via een traploze weg werkt de leerling naar het examen. De leerling krijgt theorie en vakken onderwezen waarbij de buitenwereld naar binnen wordt gehaald. De scheiding school en samenleving moet worden verkleind.
- Informatie moet gemakkelijker en sneller gedeeld kunnen worden. Eerder reageren op problemen zodat deze klein, hanteerbaar en oplosbaar blijven. De samenhang tussen onderbouw en bovenbouw moet worden vergroot. De aansluiting moet worden verbeterd.
- Leerlingen worden overgepraat om door te gaan op een hoger niveau. De vraag is of een leerling daarbij geholpen is. Leerlingen moeten een succeservaring hebben. Dit is af te leiden uit het feit dat in vwo 4-leerlingen naar havo 4 willen en veel leerlingen (ongeveer de helft) in havo 4 een vmbo-advies heeft. Het is erg dat leerlingen op hun tenen moeten lopen. Deze nivellering vindt plaats mede onder maatschappelijke druk.

- Samenwerking, vakintegratie (vb. nlt), dwarsverbanden leggen, moeten nog meer de aandacht krijgen. Stimulering is belangrijk. Dit moet zo geregeld worden dat het niet van bovenaf wordt opgelegd, maar ontstaat vanuit een initiatief van de werkvloer. Het is belangrijk leerlingen hierin te betrekken.
- Het hebben van zorgleerlingen is de maatschappelijke realiteit. Onder het motto van "Samen naar school" ontvangen reguliere scholen zorgleerlingen. Je zult er als school steeds meer "last" van krijgen. Het aantal zorgleerlingen neemt toe. De consequentie is wel dat je van een docent niet kunt verwachten dat hij de kennis van deze problematiek in huis heeft en adequaat daarmee om kan gaan. Wel mag je verwachten van een docent dat hij weet wat er nodig is voor deze leerlingen. De tools moeten aangereikt worden door leerlingenbegeleiding (zorgteam). Maar er zijn grenzen aan wat in alle redelijkheid van zowel docent als organisatie verwacht mag worden.
- Droombeeld: Op havo 4 en havo 5 zou een modulaire werkwijze gehanteerd kunnen worden. Leerlingen sluiten een module af en gaan door naar havo 5 en halen zaken in havo 5 in die ze in havo 4 hebben gemist.
- Verheugend is dat het volgend schooljaar mogelijk gestart wordt met werken in kleinere teams in de onderbouw. Een beperkt aantal mensen (ca.12) die onderwijs gaan verzorgen voor een beperkt aantal klassen (ca.5) met een teamleider. Verticalisering zal moeten plaatsvinden. Dat geeft de garantie op beter pedagogisch en didactisch onderwijs. Mogelijk dat havo 4 en havo 5, in de vorm van profielteams (= flexibele teams), hierop later inhaakt.

3.4 Conclusies

Gelet op de geschetste problematiek stelt het management vast dat binnen de school de behoefte toeneemt aan goede afstemming tussen docenten ten behoeve van een effectieve aanpak van onderwijs en begeleiding, zodat de leerling beter tot zijn recht komt via sterkere motivatie voor het leren en bijbehorend resultaat. Na een uitvoerige oriëntatie heeft het management zich uitgesproken voor een andere indeling van de sectoren en voor het werken in kleinere teams. In combinatie met elkaar zijn dit de voornaamste ingrediënten die naar de mening van de schoolleiding ertoe zullen bijdragen dat het leerklimaat en de leerresultaten beter zullen worden. Anders gesteld is de verwachting dat kleinere teams in een meer verticale indeling van de sectoren beter in staat zullen zijn om tot een gemeenschappelijke aanpak van onderwijs en begeleiding te komen die gaat leiden tot een gunstig leerklimaat en tot een rendement (cijfers en doorstroming) dat verwacht mag worden, gezien de kenmerken van de leerlingenpopulatie per niveau. Daarbij ziet het management kleinschaligheid als een voorwaarde om leerling en docent tot hun recht te laten komen. Door nauw samen te werken met een beperkt aantal collega's ontstaat een sterkere betrokkenheid van docenten op een herkenbare doelgroep. Hierdoor zal een gemeenschappelijke benadering van onderwijs, begeleiding en activiteiten bevorderd worden. Tegelijk verwacht het management dat leerlingen zich nog meer gekend en gewaardeerd zullen weten en dat de individuele aandacht (zorg) adequater kan worden gegeven. Daarbij werken teams en individuele docenten volgens de Plan-Do-Check-Act-principe voortdurend aan hun eigen ontwikkeling in het belang van de specifieke doelgroep waarvoor het team verantwoordelijk is. Het beoogde gevolg van het werken in teams is dat de kwaliteit van het onderwijs beter wordt: het pedagogisch klimaat, de motivatie van leerlingen en het onderwijsrendement. Het bereikte resultaat per team zal te toetsen zijn aan harde gegevens zoals doorstroomcijfers en aan relatieve gegevens zoals tevredenheidsonderzoeken.

De directie is voornemens te starten met teams met ingang van schooljaar 2010-2011.

(Bron: Concept-implementatieplan teams)

4 STRABRECHT COLLEGE: UITWERKING OPLOSSINGSRICHTINGEN

Op het Strabrecht College worden in de afgelopen jaren in alle sectoren in toenemende mate problemen ervaren op pedagogisch-didactisch gebied. Het Strabrecht College heeft er steeds meer moeite mee een goed pedagogisch klimaat voor de leerlingen te scheppen en slaagt er ook niet altijd in de leerlingen didactisch adequaat te bedienen. Sector 3 - havo, atheneum en gymnasium klas 2 en 3 – is de afgelopen jaren in toenemende mate geconfronteerd met een aantal knelpunten in havo 2 en havo 3: slechte huiswerkattitude, demotivatie, rendementen beneden verwachting en de aansluitingsproblematiek havo 3 naar havo 4. De gevolgen daarvan kunnen doorwerken in de laatste twee jaren van de havo. Binnen sector 4 - de bovenbouw van havo en vwo – zijn de tegenvallende resultaten wat betreft de doorstroming van havo 4 naar havo 5 al enkele jaren een groot knelpunt.

Daarom wil het Strabrecht College de komende jaren de nadruk leggen op de ontwikkeling van het pedagogisch-didactisch klimaat. Dit gemeenschappelijk uitgangspunt impliceert dat dezelfde problematiek wordt gesignaleerd en dat het de uitdagingen die daardoor geboden worden wil oppakken. Het doel dat daarbij voor ogen staat is: verbetering van (de motivatie voor) het onderwijs zodat de leerlingen optimaal kan worden gegeven wat zij nodig hebben, gedifferentieerd naar schooltype, naar leeftijd en ontwikkelingsfase en passend bij en binnen de (financiële) kaders waarbinnen de school moet opereren.

Dit doel wil het Strabrecht College bereiken door in dit jaar binnen de school in gesprek gaan over het werken in kleinere teams, de communicatie te verbeteren en het pedagogisch-didactisch klimaat te optimaliseren.

Van sectoren naar teams. Hoewel sector 4 in het hierna komende schooljaar 2010 – 2011 buiten de herstructurering van de school wordt gehouden zal de discussie in het najaar worden gevolgd door leden van sector 4. Iedere docent kan bij de diverse bijeenkomsten zijn/haar mening duidelijk naar voren brengen en in die zin mede invloed laten gelden.

Teneinde het schoolverzuim terug te dringen, achterliggende problematiek vroegtijdig te kunnen signaleren en te voorkomen dat leerlingen achterstanden oplopen, is afgesproken dat er dit schooljaar extra aandacht zal zijn voor de absentieregistratie. Met de medewerkers die zich bezighouden met de registratie en coördinatie, o.l.v. de zorgcoördinator, is afgesproken dat in de periode september – december een uitstekende controle uitgevoerd zal gaan worden door de sectorleiding.

De situatie is van dien aard dat het Strabrecht dit schooljaar en het volgende schooljaar willen komen tot het formuleren van een heldere aanpak van de aansluitingsproblematiek havo 3 naar havo 4. Voor sector 4 - de bovenbouw van havo en vwo - is het probleem van de tegenvallende doorstroom een van de speerpunten van het komende jaar. Dit probleem wordt door de Ronde Tafel opgepakt.

De Ronde Tafel is in maart 2009 van start gegaan. In de eerste helft van het jaar 2008 - 2009 is sector 4 door een externe instantie tegen het licht gehouden. Er zijn interviews met alle leden geweest. Uiteindelijk heeft het onderzoek geleid tot het instellen van de Ronde Tafel. De Ronde Tafel bestaat uit een groep docenten van de bovenbouw uit de alfa-, beta- en gammavakken en de sectorleiding van sector 4. Ze speelt een grote, actieve rol bij de beleidsdiscussie in de sector. De Ronde Tafel is een overleg waar zowel de relevante onderwerpen vanuit de sectorleden, secties, vakgroepen, mentorgroepen op tafel komen als de relevante onderwerpen vanuit de sectorleiding en/of directie. Aan deze Ronde Tafel wordt op basis van professionele gelijkwaardigheid gesproken, worden belangen afgewogen en

vervolgtrajecten uitgezet. De docenten van de Ronde Tafel nemen ook het voorzitterschap van de werkgroepen op zich die vervolgtrajecten verder uitwerken. Daarnaast wordt door een lid het forum van sector 4 onderhouden. Het forum is een digitale ontmoetingsplek binnen het personeelportaal waarop agenda's, notulen en documenten van sector 4, de Ronde Tafel en alle werkgroepen worden geplaatst. Daarnaast is het forum bedoeld als plaats waar docenten hun mening over relevante onderwerpen kunnen presenteren en andere docenten daarop weer kunnen reageren. De Ronde Tafel komt in principe tweewekelijks op dinsdagmiddag bijeen.

Het doel is verbeteren van het pedagogisch-didactisch klimaat in sector 4, zodanig dat een verbetering in het slagingspercentage op de havo wordt gezien en tegelijk de af- en uitstroomcijfers van havo 4 verminderen. Een rendementsverbetering is hierbij een zaak van lange adem. Aan het einde van dit schooljaar moeten aanzetten worden gegeven om die verbetering binnen handbereik te brengen in de schooljaren daarop. Om dit doel te realiseren zijn door de Ronde Tafel een aantal werkgroepen opgestart. De werkgroepen buigen zich over diverse aspecten van het pedagogisch-didactisch klimaat. De werkgroepen formuleren aanbevelingen die kunnen leiden tot verbetering van het pedagogisch-didactisch klimaat. Elke werkgroep telt vier tot zes docenten van de bovenbouw. In november 2009 zijn er vier werkgroepen gestart. De werkgroepen zullen in de komende maanden hun resultaten presenteren. Hieronder worden activiteiten van de werkgroepen kort beschreven. De volledige beschrijving is opgenomen in de bijlage (zie bijlage).

1. Organisatie schooljaar

Docenten en sectorleiding constateren dat er erg veel lesuitval en onrust is door buitenschoolse activiteiten zoals excursies, uitwisselingen en deelname aan projecten. Dit leidt tot veel onrust tijdens het schooljaar. Een werkgroep van de Ronde Tafel brengt in kaart welke activiteiten er gedurende het jaar binnen de sector plaatsvinden. Ze komt met voorstellen om de activiteiten beter op elkaar af te stemmen en te stroomlijnen. Het doel is verbeteren van de organisatie van lessen, testen en buitenschoolse activiteiten. Het gewenste gevolg is regelmaat en duidelijkheid in het programma, waardoor er meer rust in de tent komt.

2. Werkvormen

Havoleerlingen vinden uitsluitend frontaal en klassikaal onderwijs saai; er moet meer variatie in de wijze van lesgeven komen. De havoleerling is meer praktisch gericht dan theoretisch. Uit onderzoek blijkt dat de effectiviteit en efficiëntie van lessen kan worden vergroot door de leerlingen actief met leertaken te laten omgaan. Een werkgroep van de Ronde Tafel inventariseert de verschillende didactische werkvormen, activerende didactiek en de (on)mogelijkheden voor toepassing binnen de organisatie. Het doel is het formuleren van aanbevelingen voor de toepassing van de verschillende werkvormen en voor de toepassing van activerende werkvormen in de lesplannen.

3. Leerstijlen

Uit onderzoek blijkt dat onvoldoende inspelen op leerstijlen van havo 4-leerlingen door docenten een van de redenen is voor de havoproblematiek. Het is daarom voor docenten van belang de verschillende leerstijlen van de leerlingen te herkennen en te erkennen om daar vervolgens beter op in te kunnen spelen. Een werkgroep van de Ronde Tafel inventariseert de verschillende leerstijlen van de havo 4-leerlingen en formuleert aanbevelingen voor de wijze waarop met deze verschillen in leerstijl in havo 4 het best kan worden omgegaan.

4. Planningsvaardigheden

Uit onderzoek blijkt dat veel havo 4-leerlingen beschikken over onvoldoende planningsvaardigheden en gebrek aan discipline. Dit leidt tot uitstelgedrag en kan vervolgens leiden tot doubleren. Onvoldoende planningsvaardigheid bij de havo 4-leerlingen is een van de redenen voor de havoproblematiek. Een werkgroep van de Ronde Tafel onderzoekt de mogelijkheden om de planningsvaardigheden van havo 4-leerlingen te verbeteren. De werkgroep formuleert concrete voorstellen om de leerling deze vaardigheid aan te leren en verder te laten ontwikkelen.

5 AANBEVELINGEN / SUGGESTIES

Om er voor te zorgen dat het tij keert in de bovenbouw havo, de leerling het beste uit zichzelf haalt op het gebied van kennis, vaardigheden en persoonlijke groei, en vele (niet alle) beschreven dilemma's uit de weg kunnen worden geruimd, doen wij de volgende aanbevelingen.

- 1 Het onderwijs van het Strabrecht College zal verder ontwikkeld moeten worden, zodat we leerlingen blijvend persoonlijk, inspirerend en toekomstgericht onderwijs bieden. Dit zal in het schoolbeleidsplan (dan wel het sectorbeleidsplan) uitgekristalliseerd moeten worden.
 - Het gaat over datgene wat we concreet in de klas zien. Leerlingen moeten actief bezig zijn met de leerstof en vanuit keuzes sterke invloed hebben op hun eigen leerproces. Verschillende activerende werkvormen zullen daarbij in de les gebruikt moeten worden. De leerstof zal tegemoet moeten komen aan de verschillende leerstijlen van de leerlingen. Naast veel aandacht voor het leerproces in de les zullen er ook duidelijk eisen gesteld moeten worden aan het resultaat. Leren aan het Strabrecht College mag niet vrijblijvend zijn. Belangrijk hierbij is aan de havo een eigen 'gezicht' (identiteit) te geven binnen en buiten de school.
 - De mentor is een belangrijke spil in de begeleiding van de leerling. Hij is samen met de leerling verantwoordelijk voor het welbevinden en de resultaten van de leerling. De professionaliteit van de mentor dient vergroot te worden. Geef de leerlingen dezelfde mentor in klas 4 en 5.
 - De lessen, gegeven door enthousiaste docenten die feeling hebben met havoleerlingen, op het Strabrecht College kenmerken zich in de toekomst door: variatie in werkvormen, activerende didactiek, uitdagende lesinhouden waardoor leerlingen nieuwsgierig en betrokken zijn en leerlingen de mogelijkheid hebben om keuzes te maken.
 - Omdat het onderwijsklimaat een belangrijke invloed heeft op de motivatie van havoleerlingen is het van belang de klassen niet te groot te maken. Aantallen van 30 tot 32 leerlingen dragen niet bij tot een beter onderwijsklimaat. Havoleerlingen (waarvan velen met een zorgvraag) hebben structuur en persoonlijke aandacht nodig. Het is mede daarom aan te bevelen de klassen klein te houden.
- 2 Onderwijsaanbod en de profilering van sector 4 (bovenbouw havo/vwo) versterken.
 - Profilering van de sector betekent dat in het sectorbeleidsplan is terug te vinden wat het optimale keuzeaanbod is voor de leerlingen. Er worden accenten gelegd om aantrekkelijk en goed onderwijs te verzorgen. Hierbij is het zoeken van balans tussen wenselijkheden en mogelijkheden belangrijk. Verder moet worden aangegeven hoe de verbinding tussen sectoren vorm krijgt voor o.a. ontwikkeling en afstemming overstappers, profiteren van sectorontwikkelingen en hoe sluit je op elkaar aan.
 - De keuzes voor profilering komen uit de sectoren en passen bij de school en de leerlingen. Het is vanzelfsprekend dat de profilering leidt tot verrijking van het aanbod in de sector. Havo zou een eigen identiteit moeten hebben. Dit betekent dat in de toekomst het huidige havo/vwo bovenbouwteam (sector 4) opgesplitst dient te worden in een havo- en een vwo-sector.
 - De bijdrage aan een betere aansluiting tussen onderbouw en bovenbouw wordt groter naarmate onderbouw en bovenbouw meer verweven zijn. Onderbouw en bovenbouw doen er goed aan (deels) gezamenlijk op te trekken om het elan waarmee de leerlingen de brugklas binnenkomen en dat ze (deels) verloren hebben, door hun toenemende passiviteit, terug te winnen. Voor havo zou dit concreet kunnen inhouden dat de havosector wordt gevormd door havo 3,4 en 5. Andere opties (bijvoorbeeld begin met de Tweede Fase halverwege leerjaar 3) zijn ook mogelijk en zullen besproken moeten worden.

- In aansluiting op wat het management voornemens is te gaan doen in de onderbouw, namelijk het werken in kleinere teams, is het niet uitgesloten binnen sector 4 ook in kleinere teams te gaan werken. Dit is uiteraard mede afhankelijk van de evaluatie van deze werkwijze in de onderbouw.

3. Pedagogisch klimaat.

Leerproblemen, gedragsproblemen, agressie en geweld, ernstige incidenten, opvoedingsvraagstukken, agressieve ouders: scholen worden steeds vaker geconfronteerd met vragen of problemen op sociaalpedagogisch vlak. Een goed pedagogisch klimaat in de klas en in de school is dan ook belangrijk. Het vormt de basis voor rust binnen de school en schoolsucces. Het pedagogisch handelen van de docent vormt de basis voor een ondersteunend klassen- en werkklimaat. Samen met het schoolklimaat zorgt dat er voor, dat leerlingen zich op school thuis voelen en mede daardoor goede prestaties kunnen leveren en dat problemen als spijbelen, drop-out, ongewenst gedrag en vandalisme voorkomen worden. De school, docenten, leerlingen én hun ouders zijn samen verantwoordelijk voor het pedagogisch klimaat in de klas en op school. Een goed pedagogisch klimaat is meer dan een verzameling protocollen, afspraken en regels tussen school, docenten, leerlingen en ouders. Het vraagt om een integrale aanpak op alle niveaus binnen de school.

- Het huidige pedagogische klimaat op het Strabrecht College verdient de aandacht. De school doet er goed aan het pedagogische klimaat opnieuw te beoordelen en zich de vraag te stellen wat te doen aan verbeteringen (o.a. op het gebied van leer- en werkresultaten).
- Van belang is te werken naar een systeem van huisregels, omgangsregels en gedragscodes waarbij voor ieder duidelijke procedures bij overtreding van de regels worden gehanteerd. Er zullen oplossingsstrategieën geformuleerd moeten worden om leerlingen gewenst gedrag aan te leren. Men zou de overweging kunnen nemen te werken met een leercontract, als herhaalde malen ongewenst gedrag is vertoond.
- Van groot belang is dat leerlingen en docenten gezamenlijk verantwoordelijkheid (gaan) dragen voor het eigen welbevinden, dat van de anderen en voor de schoolomgeving. Dit vraagt om overleg tussen docent en leerling. Creëer een klankbordgroep per sector of team en bespreek periodiek verbeterpunten t.a.v. het pedagogisch klimaat.
- Splits de sector op in kleinere teams die gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor een groep leerlingen die, onderwijskundig en pedagogisch, persoonlijke aandacht krijgen.

4 Didactisch klimaat.

Voor een goede leef- en leeromgeving in een grote school als het Strabrecht College zijn kleinschalige eenheden (teams) binnen het grote geheel van belang. Het didactisch handelen vormt de basis voor een doelgericht onderwijsleerproces. Belangrijke aspecten daarbij zijn duidelijkheid en structuur in het onderwijs; afstemming op verschillen tussen leerlingen en het aanbrenge van voldoende variatie in werkvormen. In kleinere teams is men in staat daar adequaat op in te spelen.

Van een docent wordt verwacht dat hij/zij vakinhoudelijk en didactisch competent is, een krachtige leeromgeving creëert, o.a. door het leren in verband te brengen met realistische en voor de leerlingen relevante toepassingen van kennis in beroep en maatschappij. De docent stemt de leerinhouden en ook zijn doen en laten af op de leerlingen en houdt rekening met individuele verschillen. De docent motiveert de leerlingen voor hun leer- en werktaken, daagt hen uit om er het beste van te maken

en helpt hen om ze met succes af te ronden. De docent leert de leerlingen leren en werken, ook van en met elkaar, om daarmee onder andere hun zelfstandigheid te bevorderen.

- Docenten zullen nog meer moeten gaan samenwerken en een bijdrage leveren aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op school, aan goede onderlinge samenwerking en aan een goede schoolorganisatie. Kleinere teams zijn daarbij in staat beter te communiceren, constructievere bijdrage te leveren aan vergaderingen en andere vormen van overleg, een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en verbetering van de school en aan werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd om de school goed te laten functioneren.

6 LITERATUURLIJST

- Asselt, R. van (2005). *Vergroting van de onderwijsdeelname HBO. Suggesties voor normen, activiteiten en condities*. Notitie gebaseerd op een presentatie 14 april 2005. Lectoraat IMA Saxion Hogescholen.
- Asselt, R. van (2006). *Aansluitingen in het onderwijsstelsel*. Notitie maart 2006. Lectoraat IMA Saxion Hogescholen.
- Bureau-ICE en Stichting Havisten Competent (2006). *Havisten competent naar het HBO*. Competentieprofiel voor de overgang van havo naar hbo.
- Hofman, W.H.A., Hofman R.H., Dijkstra B.J., Boom, J. de & Meeuwisse, M. (2007). *Innovaties in het voortgezet onderwijs*. Groningen: UOCC / GION.
- Jolles, J. (2007). Neurocognitieve ontwikkeling en adolescentie: enkele implicaties voor het onderwijs. *Onderwijsinnovatie, maart 2007*, 30-32.
- Jolles, J. (2007). Over brein & leren: kwaliteit leeromgeving bepalend voor leerproces. *Bij de les, februari 2007*, 42-45.
- Kersten, A. (2008). Havo, een vak apart. *Het Onderwijsblad, 5, maart 2008*.
- Lindeman, H., Nierop, D. & Spijkerboer, L. (2006). *Ideeën over een andere havo-bovenbouw*. Utrecht: APS.
- Meijs, L. (2008). Einde van het theezakjesmodel. *Maatschappij en politiek, mei 2008*, 11-13.
- Michels, B. (2006). *Verschil moet er wezen*. Enschede: SLO.
- Poerstamper, K., Vloed, K. van der, Boer, R. de & Haaksma, T. (2005). *Aansluitingsactiviteiten voortgezet onderwijs – hoger onderwijs*. Een inventarisatie van succesvolle voorbeelden uit de praktijk. Amersfoort: CPS.
- Raayland (2007). *Havisten competent*. Raayland havo-4, versie augustus 2007.
- Takkenberg, D. & Kapel, R. (2008). Van mbo en havo naar hbo. *Sociaaleconomische trends 2^e kwartaal 2008*, 26-31. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Verbeek, F., Eck, E. van, Glaude, M. Ledoux, G. & Voncken, E. (2005). *Bruggen bouwen voor leerloopbanen*. Notitie SCO-Kohnstamm Instituut, juni 2005.
- Vermaas, J., Linden, R. van der, Gloudemans, K. & Nieuwland, L. (2007). *Beter inspelen op havo-leerlingen*. Tilburg: IVA.
- Verweij, B. (2008). *Een kijkje over de Schutting: Een visie op Aansluiting en Doorstroom*. Utrecht: ISO.
- Werf, M.P.C. van der. (2005). *Leren in het studiehuis: consumeren, instrueren of engageren?* Rede bij aanvaarding ambt van hoogleraar onderwijs en leren aan Rijks Universiteit Groningen, 11 januari 2005.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Profielschets havodocent

Pedagogisch handelen

Docent...

- Hecht waarde aan een goede relatievorming met de leerling: is eerder leerling-gericht dan leerstofgericht.
- Heeft kennis van en interesse in de belevingswereld van de leerlingen.
- Communiqueert veel met de leerling.
- Heeft hoge en realistische verwachtingen van de leerling en communiceert deze met de leerling.
- Bezit een intrinsieke positieve benadering van de leerling.
- Weet de leerling te motiveren en te enthousiasmeren.
- Is redelijk in het controleren en sanctioneren; is bereid het verhaal van de leerling aan te horen en serieus te nemen.
- Toont veel geduld bij het uitleggen of begeleiden.
- Leert de leerling reflecteren op eigen, onrustveroorzakend gedrag.
- Is bereid de leerling te begeleiden op de weg naar meer zelfstandigheid.
- Is zich daarbij ervan bewust dat het (aan)leren van zelfstandigheid geen lineair proces is, maar een cyclisch proces (vallen en opstaan/processie van Echternach).

Didactisch handelen

Docent...

- Geeft duidelijke, concrete opdrachten, met kleine hoeveelheden, met veel oefening en veel voorbeelden.
- Leert de leerling reflecteren op eigen prestaties.
- Checkt voortdurend of de stof begrepen is.
- Legt verbanden tussen lesstof en belevingswereld door het geven van voorbeelden uit de leefsfeer van de leerling.
- Is duidelijk in het opgeven van huiswerk: niet alleen wat, maar vooral ook HOE.
- Is bereid de leerling stapje voor stapje te begeleiden.
- Biedt hierbij veel structuur.
- Weet de leerling uit te leggen wat het nut van de stof is.
- Weet de taal van de leerlingen te spreken om de stof uit te leggen.
- Biedt veel afwisseling in de les: korte instructie, zinvolle activerende werkvormen ("Doen" kan doorgaans langer dan "Luisteren").
- Is bereid zich bij elk stuk leerstof af te vragen welke werkvorm het effectiefste is, het meeste rendement oplevert.

A. Werkhouding:

Inzet/tempo

- Gaat (pas) aan het werk als de docent daartoe opdracht geeft.
- Stopt met werken als hij naar eigen inzicht voldoende tijd en aandacht eraan heeft besteed.
- Heeft een voorkeur voor concrete opdrachten.
- Heeft een voorkeur voor reproductie en heeft moeite met het toepassen van het geleerde in nieuwe, theoretische situaties.
- Leert graag door doen, wil toepassingsgericht leren, praktijk en theorie samen laten gaan.

Zelfbeeld

- Kan redelijk reflecteren op eigen prestaties, maar verbindt daar niet altijd adequate actie aan.
- Kan niet altijd goed inschatten of de stof begrepen is.

Interesse

- Eerder geïnteresseerd in de lesstof als een relatie gelegd kan worden met de eigen leefsfeer.
- Eerder geïnteresseerd in de lesstof waarvan het praktisch nut duidelijk is.
- Kiest voor gedrag en opvattingen van een peer group.
- Heeft moeite met luisteren naar docent en medeleerlingen.
- Is gericht op en gevoelig voor relatie; werkt meer 'voor de leraar'.
- Is gevoelig voor de houding van de docent en het (gebrek aan) enthousiasme van de volwassene.
- Ervaart positieve benadering, beloningen e.d. als motiverend.

Huiswerkattitude

- Kiest doelbewust voor wel of niet maken van huiswerk.
- Is vlot klaar met huiswerkopdrachten.
- Vindt het lastig om zich te motiveren om te herhalen.
- Werkt aan zijn huiswerk voor de volgende dag.
- Wil het huiswerk eerder afkrijgen dan er iets van leren; doet eerder maakwerk dan leerwerk.

B. Niveau / intellectuele capaciteiten:

Probleemoplossend vermogen

- Moet begeleid worden bij het vormen van abstracte voorstelling uit concrete zaken.
- Kan hoofd- en bijzaken scheiden in korte zakelijke teksten.
- Kan zelf conclusies trekken uit eenvoudig, eigen onderzoek.
- Denkt in praktische toepassingen.
- Heeft een overzicht over een flinke hoeveelheid feiten en gegevens.
- Heeft moeite met het zien van samenhang in enigszins complexe situaties.

C. Vaardigheden:

Concentratie

- Heeft een kleine spanningsboog.
- Heeft behoefte aan afwisseling van opdrachten en werkvormen.
- Heeft behoefte aan kleine stappen en veel oefening.
- Laat zich afleiden door omgevingsruis.
- Concentreert zich beter bij overzichtelijke, goed gestructureerde taken.

Zelfstandigheid

- Kan zich over tegenslagen heen zetten.
- Kan zelfstandig werken aan een duidelijk gestructureerde taak.
- Kan geleerde stof in eenvoudige, nieuwe situaties toepassen.
- Kan een uitleg / instructie begrijpen als er systematisch wordt uitgelegd.
- Kan een aantal denkstappen tegelijk nemen.
- Kan werkzaamheden op korte termijn goed overzien.
- Kan gedurende ongeveer 20 minuten geconcentreerd, zelfstandig werken.
- Kan een planning maken voor de langere termijn, maar houdt zich vaak niet aan de eigen planning.

Bijlage 3 Gespreksverslagen management

Verslag gesprek d.d. 10-12-2009 met Elles Kahlé, adjunct-sectorleider havo klas 4 en 5 Strabrecht College.

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

In het begin van het schooljaar is geconstateerd dat de populatie havoleerling bestaat uit weinig excellerende leerlingen. De groep bestaat uit middelmatige tot matige leerlingen. De excellerende leerling is inmiddels opgestroomd of is al eerder opgestroomd. Qua resultaten ziet men weinig uitschieters boven een zeven. Wordt ook door de school gecreëerd. Instroom op havo bestaat voor de helft uit leerlingen met een vmbo-advies. Er leeft onder de leerlingen een zesjescultuur. Het doel zou moeten worden om meer 'zeven'-leerlingen te krijgen. Determinatie aan de voorkant is ruim geweest.

Als je leerlingen, in het licht van algemene vorming, een keuze aanbiedt die dicht bij de belevingswereld van die leerling staat, dan loopt dat goed. Is ook stimulerend voor de leerling. Leerlingen moet je daarom meer keuzeruimte geven met een praktische invulling. Ga pragmatisch te werk laat leerlingen veel doeopdrachten doen (praktisch). Stel leerlingen in staat zelfstandig te werken en laat ze zelf beslissingen nemen. Het Strabrecht College zal heel goed moeten kijken naar opstroom- en afstroomgegevens. Een minder ruimhartige determinatie zou na drie jaar de eerste verbeterde resultaten moeten laten zien in de havobovenbouw.

Docent

Binnen sector 4 heb je docenten die bewust voor havo hebben gekozen. Het zijn docenten die aanvoelen wat havoleerlingen aan kunnen. Neemt niet weg dat er mogelijk ook docenten zijn die geen affiniteit hebben met havoleerlingen.

Er bestaat een hiaat tussen het contact van een docent VO en HBO docent. Dit moet meer aandacht krijgen.

Het mentoraat zal verbeterd en steviger verankerd moeten worden. Denk ook eens na over een 2-jarig havomentoraat en een 3-jarig vwo-mentoraat.

De sectorleiding zou meer tijd moeten kunnen besteden aan leerlingen en docenten. Als je weet als docent dat het niet lekker loopt, dan moet de sectorleiding bereikbaar zijn.

Leerlingen moeten ook weten dat de sectorleiding aanwezig en de zaak in de gaten houdt. Nu wordt van de sectorleider verwacht dat deze meer beleidsmatig bezig is. Dit zou betekenen dat er dan minder aandacht is voor de dagelijkse operatie en voor de docenten die problemen hebben met een klas of groep.

Organisatie

Er moeten sectorleiders zijn die docenten goed kunnen ondersteunen waarvoor nu te weinig tijd is. Gesprekken met leerlingen, informeren van ouders, informeren van mentoren kost nu eenmaal veel tijd. Een belangrijke factor is het havo 5 mentoraat. Een havo 5 mentoraat is niet hetzelfde als een havo 4 mentoraat. In feite zou het mentorwerk van havo 4 gekopieerd kunnen worden op havo 5. Nu is het mentoraat gericht op leerlingen die de klas heeft. Een docent is niet mentor van een cluster. M.b.t. de verdeling van het mentoraat wordt gekeken naar de beschikbaarheid van docenten en niet naar de kwaliteit van de mentor. Het zou verder ook beter zijn wanneer een mentor van havo 4 het volgende jaar mentor wordt van havo 5. Relatie mentor - leerling is dan ook een andere dan nu.

Het beleid van de directie voor de sectorleiding wringt met de eisen die aan de sectorleiding worden gesteld door de problematiek die onder havoleerlingen heerst. De problematiek van

de leerlingen wordt steeds groter: diverse etikettes als adhd, pdd-nos, autisme, enz. De sectorleiding heeft/krijgt weinig ruimte om hieraan adequaat aandacht te besteden. Sector 4 heeft te maken met steeds meer probleemleerlingen, leerlingen die geïndiceerd zijn en de problematiek wordt ook steeds meer divers. De sectorleiding zou meer aandacht aan de leerlingen moeten kunnen besteden. Vanuit de directie wordt de tijd hiervoor beleidsmatig klein gehouden.

Kleinere teams in sector 4 bestaan in feite al en dat is een goede zaak. In een aantal gevallen worden leerlingen al separaat besproken met de vakdocenten als er problemen zijn.

De verticalisering, een havokolom en een vwo-kolom, met elk een eigen management zou goed zijn.

Het scharnierpunt van determinatie ligt niet bij de overgang van klas 3 naar 4, maar eerder van klas 2 naar 3. Een leerling die in havo 3 komt, zou in principe met een havodiploma de school moeten verlaten.

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

Het probleem bij de havoleerlingen is het gebrek aan motivatie. Een complex van factoren is de oorzaak. Zo vinden leerlingen het Strabrecht College een prettige school, maar de lessen vinden ze saai. Zo komt in het lijstje van zaken die leerlingen belangrijk vinden de school/naar school gaan op de vijfde of zesde plaats. Daarnaast voltrekt de puberteit zich op steeds jongere leeftijd. De schoolfase waarin de puberteit zich afspeelt is grotendeels verschoven van de bovenbouw naar de onderbouw. Verder wordt de houding van een deel van de leerlingen gekenmerkt door een zekere onverschilligheid. Illustratief daarvoor is de wijze waarop leerlingen omgaan met (profiel)werkstukken en inleverdata.

Het gebrek aan motivatie is geen onwil van de leerlingen, maar heeft vooral te maken met het gegeven dat school en docenten veel van leerlingen verwachten. Leerlingen geven zelf vaak aan dat er veel van hen wordt verwacht: ze moeten zelfstandig kunnen werken en plannings kunnen maken en hanteren. Leerlingen geven aan dit moeilijk te vinden.

Docent

Het lesaanbod is saai en niet attractief. Het klassieke lesaanbod en de klassieke wijze van lesgeven werkt niet meer. Veel docenten houden echter vast aan de situatie van vroeger. Docenten zouden zich meer aan moeten passen aan de doelgroep. Van de havoleerlingen in deze tijd kun je niet verwachten dat ze elke les weer volop aandacht opbrengen voor een docent die uitsluitend vakgericht bezig is.

Docenten zouden dan ook meer dwarsverbanden moeten leggen tussen disciplines zodat de leerling zijn kennis kan vergroten en inzicht krijgt doordat hij de verbanden ziet.

Meer dwarsverbanden zou ook betekenen dat er meer afstemming is in de plannings. Dit kan helpen om de huidige piekdruk die leerlingen ervaren te verminderen.

Daarnaast dienen docenten affiniteit te hebben met de doelgroep. Docenten moeten weten en aanvoelen wat een havoleerling bezighoudt en wat hij aankan. Leerlingen hebben recht op meer dan ze nu krijgen. De leerling zou meer centraal moeten staan in het aangeboden onderwijs.

Organisatie

De school als organisatie wordt gezien als een vast gegeven: een gebouw met lokalen en docenten, en roosters waarin de combinatie 'lokaal - docent' vastligt. De organisatie moet dit vast gegeven loslaten. Dit zou moeten veranderen. De projectweek in de onderbouw is een voorzichtige start tot verandering. Samenwerken is van groot belang om het systeem te veranderen. Een herorganisatie van het onderwijsproces is nodig.

De vakgerichte lessen gericht op de vakdisciplines zouden losgelaten moeten worden en ingeruild moeten worden tegen modulaire onderwijs. Leerlingen zouden dan langere tijd ondergedompeld moeten worden in stof waarbij de buitenwereld naar binnen wordt gehaald. Het leren buiten de school neemt hierin een belangrijke plaats in. Binnen het modulaire aanbod moeten de dwarsverbanden tussen de vakdisciplines afgedekt worden.

Het meerjarenbeleidplan (Masterplan) bevat een oriëntatie op de organisatie en de koers van de organisatie op hoog abstractie niveau. Het plan zou verder uitgewerkt moeten worden zodat het op de werkvloer geïmplementeerd kan worden. Er dient een concreet totaalconcept, bottom-up benadering, uitgewerkt te worden voordat de invoering kan plaatsvinden. De focus van de organisatie zou meer moet liggen op verandering. Hiervoor is

daadkracht en visie nodig. Primair moet worden gekeken naar het belang van de leerling. Dat belang moet meer worden gediend. Hierin moeten duidelijke keuzes worden gemaakt. Op dit moment staat de leerling onvoldoende centraal. Daarmee wordt de visie ingeperkt en komt er geen wezenlijke verbetering in de problematiek van de havo. De benadering van de havoproblematiek wordt dan gereduceerd tot pleisters plakken en daarmee worden alleen marginale verbeteringen gerealiseerd.

De sleutel van de oplossing van de havoproblematiek ligt bij de docenten en de schoolleiding. Schoolbreed zou meer moeten worden samengewerkt aan een goed doortimmerd masterplan. Het belang van de leerling moet hierin meer centraal staan en de organisatie dient zich hierop aan te passen.

Verslag gesprek d.d. 6-1-2010 met Leenderd van der Deijl,
rector, voorzitter centrale directie Strabrecht College

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

Leerlingen op de havo zijn praktisch ingesteld. Het zijn doeners. 85% van de havoleerlingen kiest voor een hbo-vervolgopleiding en de rest kiest voor o.a. mbo.

Havoleerlingen zijn voornamelijk (praktisch) slimme mensen en hebben niet de interesse de lesstof diep uit te spitten. Het zijn geen wetenschappers. Zij hebben weinig intrinsieke motivatie. Ze doen het ergens voor, voor een cijfer of voor tijdwinst. De taken moeten van korte duur zijn omdat de leerlingen vooral is geïnteresseerd in de korte termijn. Als ze de docent oké vinden, dan willen ze wel voor die docent werken.

Veel havisten hebben moeite om zich lange tijd te concentreren. De concentratieboog is kort. Ze beleven hier geen lol aan.

Havisten leven op bij projectonderwijs in het hbo (ervaring). Op het Strabrecht College heeft men dezelfde ervaring met het project "The real game" in de onderbouw. Projecten moeten wel binnen een redelijke termijn af zijn.

Verder zijn havoleerlingen erg sociaal, vriendelijk en open.

Qua niveau scoren havoleerlingen ongeveer op het landelijk gemiddelde (bron Hinkelpad).

Docent

Docenten zouden op basis van affiniteit met de leerlingen de keuze kunnen maken voor de havo. Dit zou betekenen dat deze docenten ook echt kiezen voor het type leerling. Dit is weer van belang voor verkrijgen van een goede relatie met de leerlingen.

Docenten moeten zich verder ontwikkelen op pedagogisch en didactisch vlak om aan de behoeften die de havoleerling heeft tegemoet te komen. Het onderwijs moet dichter naar de leerlingen worden gebracht. Er moet veel variatie zijn in werkvormen (projecten, pgo), de stof zou meer op de beroepspraktijk gericht moeten worden waarbij duidelijk de link met de buitenwereld wordt gelegd. Een projectweek in de bovenbouw zou hiervoor een mogelijke invulling kunnen zijn.

Organisatie

De havoproblematiek op het Strabrecht College is gediend met een ontwikkeling van de havo naar een zelfstandige organisatorisch eenheid. De toenemende problemen zouden daarmee beter aangepakt kunnen worden. Een begin wordt gemaakt in de onderbouw (vergelijking met het vmbo die een eigen gebouw heeft, de Westvleugel). De havo moet een eigen profiel krijgen. Als je ervoor zorgt dat de havo een eigen gezicht krijgt, met een eigen docententeams dan krijg je ook een redelijke vaste club van docenten gekoppeld aan leerlingen. Dit betekent dat leerlingen niet al te veel docenten zien gedurende hun onderwijsloopbaan. De leerlingen raken dan vertrouwd met de docenten.

Als het Strabrecht College tot kleinere teams komt (op dit moment wordt hierover een beeld gevormd) creëer je een kleinere groep docenten op een groep leerlingen. Doen zich dan problemen voor, gebeurt er iets, dan zit je er als team direct op. De havoleerling voelt zich graag gekend. Deze ontwikkeling speelt daarop in. Opvallend is te constateren dat op het vmbo een klik bestaat tussen docenten en leerlingen. Iets dergelijks zou ook kunnen bestaan op havo en vwo. Zou je dat kunnen realiseren dan zou het proces van kleinere teams alleen maar bevorderen / ten goede komen.

Het onderwijs op de havo zou zodanig ingericht moeten worden dat er praktisch georiënteerd onderwijs ontstaat met veel variatie in werkvormen. Voorbeelden: praktijkonderwijs, naar buiten gaan, richt je op de beroepspraktijk (van jongs af aan), link leggen met de buitenwereld, waarbij de zelfwerkzaamheid van de leerling centraal moet staan. Dit betekent dat didactisch en pedagogisch docenten van goeden huize moeten komen. Een paar keer per jaar een projectweek doen, opdracht uitvoeren waarbij je de kennis van meerdere vakken moet beheersen.

Versterken van het mentoraat. De begeleidingsstructuur van de mentoren in havo 4 zou versterkt mogen worden.

Kleinere klassen (in havo 2 en 3 nu al maximaal 29 leerlingen per klas), verlaging van de onderwijstijd, lestaakverlaging, kleinere teams, opsplitsing havo/vwo kunnen een bijdrage leveren aan een beter pedagogisch-didactisch klimaat.

De organisatie zal beleidsmatig de positie van havodocent moeten verbeteren op didactisch en pedagogisch vlak. Daar vraagt de havoleerling om. Docenten die om kunnen gaan met problemen bij leerlingen (zorg kunnen bieden).

Meer samenhang creëren tussen docenten en vakken. Vakoverstijgend samenwerken in projecten en modules zou moeten worden gestimuleerd.

Het huidige onderwijsbestel houdt vast aan de 1000-urennorm. Nederland is een van de landen met de hoogste urennorm. Docenten in andere landen hebben vaak een kleinere lestaak waardoor er meer tijd is voor onderwijsontwikkeling in brede zin.

Een strategische keuze zou dan ook de keuze voor kleinere klassen en de verkleining van de lestaak voor docenten. Het knelpunt is de kosten. Voor de realisatie van deze keuze is geen geld beschikbaar.

Een belangrijke factor voor het uitschakelen van de demotivatie bij leerlingen is het aanbieden van keuzemogelijkheden en het aanbrengen van structuur. De leerling zou zich meer eigenaar moeten kunnen voelen van zijn opleidingsproces door de keuzes die hij maakt uit de aangeboden mogelijkheden. Wellicht is er een structuur mogelijk waarbij de leerling als hij eenmaal in de 'bovenbouw' is aangekomen gewoon doorgaat tot het examen via keuzemogelijkheden. In andere landen, bijv. Finland, bestaat een dergelijke structuur reeds.

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

De havoleerling heeft teveel (hebben, weten, kunnen) voor het vmbo en te weinig voor het vwo. Daarom komt hij uit bij de tussenoplossing: de havo. Dit geen keuze bij voorbaat, maar een tussenoplossing.

De havoleerling is niet gewend aan het verstouwen van informatie. Het zijn efficiënte kinderen, gericht op de korte termijn, op snelle afronding en op te veel energieverlies. Dit is geen onwil, maar de leerlingen zijn zo. Het onvermogen tot plannen speelt een grote rol in de motivatieprobleem.

Havoleerlingen vinden het sociale aspect erg belangrijk. Veel samenwerken is een succesfactor bij dit type leerling en zou winst opleveren voor de havo. In potentie is de havo een leuke opleiding, maar zover is het nog niet. School, in de betekenis van leren, is bijzaak voor de leerlingen. Dit legt een druk op het examenprogramma dat af moet. De leerling legt een scheiding tussen school en samenleving en de school vormt een deel van het probleem door zelf die scheiding in stand te houden.

De havoproblematiek verplaatst zich naar het vwo. De vooronderstellingen die wij als docenten hebben bij de leerlingen kloppen niet meer. De leerlingen leven in een andere werkelijkheid dan wij denken.

Docent

De docent aan de havo moet met overgave kiezen voor de havo of het vwo. De docent moet er staan. Het 'smoel' van de havo wordt ook uitgedragen door het 'smoel' van de docent. In termen van de Roos van Leary: docent en leerling samen boven. Docent en leerling doen het samen. De docent maakt een positieve keuze voor het team waarbij hij zich aansluit.

De docent moet belangstelling hebben voor de kinderen, aandacht voor de groeistuipen, begrijpen waarom een leerling 'lastig' is. Een positieve relatie met de leerling leidt tot een positieve interactie. Het pedagogisch klimaat en de interactie zijn van groot belang. Is de relatie goed dan kan daarop worden voortgebouwd.

Voor een goed pedagogisch klimaat zijn de volgende factoren van belang:

de docent kiest voor de doelgroep, de docent heeft goed contact met de leerlingen, de docent weet hoe je met de havoleerling werkt. Dit is niet eenvoudig en het is een groeiproces voor de docenten en de school.

De relatie leerling mentor zou een meer langdurige relatie moeten worden. Niet elk jaar een nieuwe mentor, maar een meerderjarig mentoraat. De leerling mag kiezen met welke docent hij deze relatie niet wil aangaan. Het contact dient goed te zijn.

Organisatie

De havo zou een eigen smoel moeten krijgen en geen aftreksel meer moeten zijn van het vwo. Daarmee zou de havo een positieve 'echte' keuze worden en geen negatieve keuze zoals dat nu het geval is.

Het onderwijs moet dichter naar de leerling worden gebracht. Op dit moment denken havoleerlingen snel in termen van rijk worden en succesvol zijn. Het is in het belang van de leerling om meer te kijken naar leuk werk over 5-10 jaar. De werkwijze naar het diploma zou meer praktisch moeten worden en meer gericht moeten worden op directe toepasbaarheid van het geleerde, op de vaardigheid van samenwerken, en op de bruikbaarheid en nut van de stof. Er zou meer aandacht moeten zijn voor groepswork als werkvorm. (Coöperatief leren). De havo zou zich meer moeten richten op het hbo en op het werk na de opleiding

later en op de samenleving. Daar doe je de havo voor.

Havo 4 is een smeltkroes. Het samenwerken is een strategie die helpt om te overleven om een gevoel van veiligheid te creëren. Leerlingen in havo 4 moeten elkaar leren kennen en vertrouwen. Zekerheid die zoekt de leerling in vriendschap. De havo moet dit opbouwen. Vorming en opvoeding daar moet de havo iets mee doen.

Het breukvlak onderbouw – bovenbouw zit in ons schoolsysteem. Een leerling start in de onderbouw met de basisvorming en in de bovenbouw wordt het examenprogramma afgewerkt. In het VO- onderwijssysteem staat het examenprogramma vast. Echter de weg naar het examen is vrijer. Scholen maken van die vrijheid nog nauwelijks gebruik. Het probleem schuilt bovenal in het verkrijgen van overeenstemming in de organisatie. De nadruk in het programma van de onderbouw zou moeten komen liggen op vaardigheden, kennis en discipline. Denk daarbij aan leren leren, leren samenwerken en een algemene vorming voor het functioneren in de maatschappij. Na de onderbouw start het examenprogramma. Via een traploze weg werkt de leerling naar het examen. De leerling krijgt theorie en vakken onderwezen waarbij de buitenwereld naar binnen wordt gehaald. De scheiding school en samenleving moet worden verkleind.

In de benadering van de (havo)leerling zou meer gekeken moeten worden naar de 'ideale les'. Wat zijn de succesfactoren voor een inspirerende en effectieve les? De best practices moeten in kaart worden gebracht: wat is het doel van de les, welke handelingen moeten de leerlingen verrichten en wat is daarbij de meest geschikte werkwijze tussen klas en leerlingen. De onderliggende waarden achter deze best practices moeten vervolgens worden gedeeld zodat betrokken docenten hun gemeenschappelijke waarden gaan zien. We moeten kijken naar de rol van de docent en organisatie in het succes van de leerling. Dit vraagt om een cultuuromslag. Want nu zijn we gewend om met name de leerlingen te bespreken. Hindernissen moeten worden weggehaald: kijk naar wat je wilt zonder teveel rekening te houden met de huidige werkwijze.

Informatie, coherentie en snelheid zijn sleutelwoorden in de benadering van de leerling. De informatie-uitwisseling is te traag en de bovenbouw is beperkt in facilitering. Informatie moet gemakkelijker en sneller gedeeld kunnen worden. Eerder reageren op problemen zodat deze klein, hanteerbaar en oplosbaar blijven. De samenhang tussen onderbouw en bovenbouw moet worden vergroot. De aansluiting moet worden verbeterd.

Snelheid van feedback op het leerproces naar de leerling is belangrijk, maar kan niet sneller in de huidige setting. De toetsenmachine is fnuikend voor de motivatie.

Voor de leerlingen is het eindresultaat als wij niets veranderen: een relatief grote uitval, een lage motivatie en een te laag slagingspercentage

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

Opvallend is te constateren dat de groep havoleerlingen op het Strabrecht College een grote groep betreft die slechts onder leiding staat van een/twee personen ((adjunct)sectorleiders). Dit heeft een aantal gevolgen in de dagelijkse gang van zaken.

Leerlingen zijn plattelandsleerlingen en hebben weinig moeite met het accepteren van gezag, maar tegelijkertijd is de problematiek erg stedelijk door de zware psychosociale problematiek bij veel leerlingen. Dit vraagt veel aandacht

Ik zie geen leerlingen die met niets doen een diploma behalen.

Het leggen van verbanden tussen school en andere zaken waar leerlingen nog geen weet van hebben is erg belangrijk. Vervolgopleiding, buitenwereld, e.d. zijn belangrijke zaken waaraan je als school aandacht moet geven. Hierbij is maatwerk leveren essentieel.

Docent

Docent is uitermate bevlogen met havoleerlingen. Docent is een marktkoopman. Leerlingen moeten verleid worden. Leerlingen doen ook iets voor de docent. Leerling functioneert op een redelijk hoog cognitief niveau, zoekt meer de praktische kant en minder de kennis van de vraag die gesteld wordt. De praktische invulling moet ook snel te pakken zijn. Neemt niet weg dat leerlingen zich wel ontwikkelen.

Als docent moet je niet stilstaan. Leerlingen zijn veranderd (digitale leerling), vakken zijn veranderd en de maatschappij is veranderd. Als je als docent daar geen oog voor hebt, heb je een probleem. Een docent die vele jaren voor de klas staat zal ook moeten blijven veranderen.

Goed zou zijn wanneer docenten bij collega's kijken. Dat is erg verrijkend. Nascholing over onderwijs is goed, wanneer het praktisch is en rendement oplevert.

Organisatie

Doorstroom in de onderbouw lijkt het principe te hebben van de lat hoog leggen. Leerlingen worden overgepraat om door te gaan op een hoger niveau. De vraag is of een leerling daarbij geholpen is. Leerlingen moeten een succeservaring hebben. Dit is af te leiden uit het feit dat in vwo 4-leerlingen naar havo 4 willen en veel leerlingen (ongeveer de helft) in havo 4 een vmbo-advies hebben. Het is erg dat leerlingen op hun tenen moeten lopen. Deze nivellering vindt plaats mede onder maatschappelijke druk.

Het aantal vakken op havo zou verminderd moeten worden. Per vak zou er dan meer diepgang gerealiseerd kunnen worden. Er is nu te veel versnippering. Als je dit zou doen moet je de leerling wel de gelegenheid bieden een verantwoorde keuze te kunnen laten maken. Dit creëert een win-win-situatie voor docent en leerling.

Faciliteiten bieden t.a.v. goede zaken is erg belangrijk. Mensen moeten inzien dat die zaken belangrijk zijn voor de organisatie. De organisatie moet dit dan ook faciliteren.

Samenwerking, vakintegratie (vb. nlt), dwarsverbanden leggen moeten nog meer de aandacht krijgen. Stimulering is belangrijk. Dit moet zo geregeld worden dat het niet van bovenaf wordt opgelegd, maar ontstaat vanuit een initiatief van de werkvloer. Het is belangrijk leerlingen hierin te betrekken.

Klassen zijn erg groot.

Havoleerlingen gedijen door kort op de leerlingen te zitten en door ze individuele aandacht te bieden. Een leerling heeft een snelle reactie nodig.

Het mentoraat moet meer aandacht krijgen. De mentor moet elk jaar opnieuw zijn leerlingen (leren) kennen. Is dat nodig en is dat ook het beste? Het zou beter zijn wanneer een mentor een kleine groepje leerlingen zou begeleiden (ca. 15 leerlingen) en de groep 2 á 3 jaar zou meenemen.

Het hebben van zorgleerlingen is de maatschappelijke realiteit. Onder het motto van “Samen naar school” ontvangen reguliere scholen zorgleerlingen. Je zult er als school steeds meer “last” van krijgen. Het aantal zorgleerlingen neemt toe. De consequentie is wel dat je van een docent niet kunt verwachten dat hij de kennis van deze problematiek in huis heeft en adequaat daarmee om kan gaan. Wel mag je verwachten van een docent dat hij weet wat er nodig is voor deze leerlingen. De tools moeten aangereikt worden door leerlingenbegeleiding (zorgteam). Maar er zijn grenzen aan wat in alle redelijkheid van zowel docent als organisatie verwacht mag worden.

Havoproblematiek op het Strabrecht College gezien vanuit drie perspectieven.

Leerling

Vanuit het haco-project is een havoprofiel geschetst op competentieniveau. Afgelopen schooljaar is geprobeerd een profiel te schetsen voor de onderbouw leerling dat doorgetrokken kan worden naar de bovenbouw. Je komt dan uit op een type leerling die onder andere gebaat is bij minder theoretisch en meer praktisch onderwijs. Verder wordt geconstateerd dat in toenemende mate leerlingen gebaat zijn bij structuur en "rust in de tent". Rust in de klas, maar ook op de gang is cruciaal. Het is nog steeds geen deel van de cultuur dat er tijdens lestijd door leerlingen en docenten op de gang niet gekletst wordt.

Dit betekent kritisch kijken naar alles wat we doen. Is dat allemaal wel nodig. We moeten ons opnieuw afvragen wat het doel is van datgene wat we doen.

Het pedagogisch-didactisch klimaat is belangrijk. Het pedagogisch aspect prevaleert. M.a.w. de school zou het pedagogisch klimaat als uitgangspunt moeten nemen.

Docent

De docent zou didactisch en pedagogisch handelingsbekwaam gemaakt moeten worden. Dit roept zowel per individu als per team een scholingsvraag op.

Er moet een docentprofiel geschetst worden. De verdeling van docenturen moet zodanig geschieden dat je een havodocent en een vwo-docent krijgt. Dit hoeft geen strikte scheiding te zijn, maar wel een scheiding op affiniteit en vermogen om met de leerling om te gaan.

Organisatie

Droombeeld: Je zou niet alleen didactisch maar ook organisatorisch iets moeten kunnen bewerkstelligen. Beginnen met langere lestijden, gekoppeld aan periodisering, m.a.w. comprimeren. Voordeel voor de docent en leerling is dat je op een dag slechts hoeft te concentreren op enkele vakken.

De onderbouw zou van vakken naar leergebieden moeten omschakelen, zodat er meer samenhang (cohesie) ontstaat. Dus niet van het deel naar het geheel, maar van het geheel naar het deel gaan.

Op havo 4 en havo 5 zou een modulaire werkwijze gehanteerd kunnen worden en de overgang naar havo 5 automatisch moeten plaatsvinden. Leerlingen sluiten e.e.a. af en gaan door naar havo 5 en halen zaken in havo 5 in die ze in havo 4 hebben gemist.

Verheugend is dat het volgend schooljaar mogelijk gestart wordt met werken in kleinere teams in de onderbouw. Waarom? Een beperkt aantal mensen (ca.12) die onderwijs gaan verzorgen voor een beperkt aantal klassen (ca.5) met een teamleider. Verticalisering zal moeten plaatsvinden. Dat geeft de garantie op beter pedagogisch en didactisch onderwijs.

Mogelijk dat havo 4 en havo 5, in de vorm van profielteams (= flexibele teams), hierop later inhaakt.

Samenvoeging 3,4 en 5 havo wordt niet uitgesloten. Dit i.v.m. de problematische overgang van havo 3 naar havo 4.

Als vast komt te staan dat havoleerlingen fundamenteel anders aangepakt moeten worden dan vwo-leerlingen is het ook niet vreemd te verticaliseren in zowel havo als vwo.

Opdrachtformulier Werkgroep Organisatie schooljaar sector 4

<p>Opdrachtformulier Werkgroep Organisatie schooljaar sector 4 In te vullen door de ronde tafel</p>
<p>Aanleiding <i>Behoeftte aan parallelle testmomenten, liefst in de vorm van meer testweken. Ergernis aan de grote hoeveelheid lesuitval door buitenles en buitenschoolse activiteiten, en tegelijkertijd weinig betrokkenheid bij deze activiteiten.</i></p>
<p>Opdracht <i>Inventarisatie van lesuitval door bovengenoemde activiteiten en onderzoek doen naar mogelijkheden om dit beter op elkaar af te stemmen en te stroomlijnen. Voorstellen doen waarin de organisatie van het leren (in de les èn in de praktijk) en het testen zo optimaal mogelijk worden gecombineerd.</i></p>
<p>Doelstelling Wat is/zijn de doelstelling(en) van de opdracht? <i>Verbetering van de organisatie van lessen, testen en buitenles en buitenschoolse activiteiten. Regelmaat in het programma. Kortom: rust in de tent!</i></p> <p>Welk(e) effect(en) * worden voorzien of beoogd? Daarbij onderscheiden: voor leerlingen, docenten, ouders, etc.</p> <p><i>Leerlingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>regelmaat in curriculum</i>- <i>parallelle testmomenten: meten met dezelfde maten</i>- <i>meer testweken: meer rust en voorbereidingstijd</i> <p><i>Docenten:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>regelmaat in curriculum</i>- <i>meer testweken: meer nakijktijd</i>- <i>minder werk m.b.t. inhalen testen</i>- <i>meer betrokkenheid bij (de activiteiten van) het Strabrecht College</i> <p><i>Ouders:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>meer testweken: duidelijkheid</i> <p><i>Roostermaker:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>- meer testweken: veel werk aan het klaarleggen, innemen en uitgeven van het werk.</i>
<p>Tijdsindicatie <i>November 2009 t/m februari 2010</i></p>

Opdrachtformulier Werkgroep Werkvormen

Opdrachtformulier Werkgroep Werkvormen In te vullen door de ronde tafel
Aanleiding <i>Havo 4-leerlingen vinden frontaal en klassikaal onderwijs saai. De havo-leerling is meer praktisch gericht dan theoretisch. Uit onderzoek blijkt dat de effectiviteit en efficiëntie van lessen kan worden vergroot door de leerlingen actief met leertaken te laten omgaan.</i>
Opdracht <i>Inventariseer de verschillende didactische werkvormen, activerende didactiek en de (on)mogelijkheden binnen de organisatie. Formuleer aanbevelingen voor de toepassing van de verschillende werkvormen. Formuleer aanbevelingen voor de toepassing van activerende werkvormen in de lesplannen.</i>
Doelstelling <i>Wat is/zijn de doelstelling(en) van de opdracht? Leerling actiever met de leertaken te laten omgaan.</i> <i>Welk(e) effect(en) worden voorzien of beoogd? Daarbij onderscheiden: voor leerlingen, docenten, ouders, etc.</i> <i>Leerlingen:</i> <ul style="list-style-type: none">- Actievere deelname aan het leerproces;- Geboeid worden zodat met meer interesse en motivatie de inhoud opgenomen wordt;- De aangeboden inhoud beter voorstellen;- Kennis beter verwerken en inpassen in elders verworven kennis;- Op eigen ritme en vanuit eigen vermogens leren;- De inhoud geleidelijk opnemen. <i>Docenten:</i> <ul style="list-style-type: none">- Meer gemotiveerde leerling;- Verbeterd leerrendement. <i>Ouders:</i> <ul style="list-style-type: none">- Gemotiveerder kind;-
Tijdsindicatie <i>November 2009 t/m maart 2010</i>

Opdrachtformulier Werkgroep Leerstijlen

Opdrachtformulier Werkgroep Leerstijlen In te vullen door de ronde tafel
Aanleiding <i>Havo 4-leerlingen zijn individuen met verschillende leerstijlen en dus ook individuen met verschillen in aanpak en tempo. Uit onderzoek blijkt dat onvoldoende inspelen op leerstijlen van havo 4-leerlingen door docenten een van de redenen is voor de havoproblematiek. Het is van belang de verschillende leerstijlen van de leerlingen te herkennen en erkennen om daar vervolgens beter op in te kunnen spelen.</i>
Opdracht <i>Inventariseer de verschillende leerstijlen van de havo 4-leerlingen. Formuleer aanbevelingen voor de wijze waarop met deze verschillen in leerstijl in havo 4 het best kan worden omgegaan.</i>
Doelstelling <i>Wat is/zijn de doelstelling(en) van de opdracht? Beter inspelen op leerstijlen ...</i> <i>Welk(e) effect(en) worden voorzien of beoogd? Daarbij onderscheiden: voor leerlingen, docenten, ouders, etc.</i> <i>Leerlingen:</i> <ul style="list-style-type: none">- Verbeterde motivatie;- Meer betrokkenheid bij de les;- Uitdagender onderwijs; <i>Docenten:</i> <ul style="list-style-type: none">- Beter gemotiveerde leerling;- Verbeterd leerrendement. <i>Ouders:</i> <ul style="list-style-type: none">- Gemotiveerder kind;-
Tijdsindicatie <i>November 2009 t/m april 2010</i>

Opdrachtformulier Werkgroep Planningsvaardigheden

Opdrachtformulier Werkgroep Planningsvaardigheden In te vullen door de ronde tafel
Aanleiding <i>Uit onderzoek blijkt dat de havo 4-leerling beschikt over onvoldoende planningsvaardigheden en gebrek aan discipline. Dit leidt tot uitstelgedrag en vervolgens tot doubleren. Onvoldoende planningsvaardigheid bij de havo 4-leerling is een van de redenen voor de havoproblematiek.</i>
Opdracht <i>Onderzoek de mogelijkheden om de planningsvaardigheden van havo 4-leerlingen te verbeteren. Formuleer concrete voorstellen om de leerling deze vaardigheid aan te leren en verder te laten ontwikkelen.</i>
Doelstelling <i>Wat is/zijn de doelstelling(en) van de opdracht?</i> <i>Verbetering van de planningsvaardigheid.</i> <i>Welk(e) effect(en) worden voorzien of beoogd?</i> <i>Daarbij onderscheiden: voor leerlingen, docenten, ouders, etc.</i> <i>Leerlingen:</i> <ul style="list-style-type: none">- <i>Verbeteren van planningsvaardigheden;</i>- <i>Verhogen motivatie;</i> <i>Docenten:</i> <ul style="list-style-type: none">- <i>Gemotiveerde leerling;</i>- <i>Verbeterd leerrendement.</i> <i>Ouders:</i> <ul style="list-style-type: none">- <i>Gemotiveerder kind;</i>-
Tijdsindicatie <i>November 2009 t/m april 2010</i>